

Občine na območju Loškega gospostva do konca 2. svetovne vojne

Izvleček

V habsburški monarhiji so se občine kot lokalne samoupravne in upravne enote razvile iz krajev, ki so nastali zaradi vojaškega novačenja in katastrskih občin, ki so zagotavljale finančna sredstva za delovanje monarhije in hkrati predstavljale zaokrožene geografske enote. Prvič so bile občine/komune uvedene v času francoske zasedbe na območju Ilirskih provinc. V monarhiji so bile uzakonjene marca 1849 s provizoričnim (začasnim) zakonom o občinah. Na loškem območju, ki se je od srede 18. stoletja do leta 1936 postopno izoblikovalo v upravni okraj, je bilo v francoski dobi ustanovljenih 9 občin. Kasneje se je njihovo število vse do konca 2. svetovne vojne precejkrat spreminjalo, prav tako tudi njihov geografski obseg, skupaj s številom katastrskih občin s pripadajočimi kraji, ki so oblikovale posamezne občine.

Ključne besede: občina, zgodovina, 1749–1945, uprava, Loško gospostvo, Škofja Loka.

Auszug

Ortsgemeinden im Gebiet der Grundherrschaft Lack bis zum Ende des 2. Weltkrieges

In der Zeit der Donaumonarchie entwickelten sich Ortsgemeinden als örtliche selbstständige Verwaltungseinheiten aus Gemeinden, die durch Musterung und Katastralgemeinden entstanden, sie gewährleisteten die finanziellen Grundlagen für die Monarchie, ebenso waren sie geographische Einheiten. Erstmals wurden im Bereich der Illyrischen Provinz Kommunen in der Zeit der französischen Besetzung eingeführt. Im März 1849 wurden sie in der Monarchie mit einem zeitlich begrenzten Sondergesetz legalisiert. Das Gebiet von Lack hat sich allmählich von der Mitte des 18. Jh. bis zum Jahr 1936 in eine Verwaltungseinheit entwickelt, in der Zeit der Franzosen wurden 9 Gemeinden gegründet. Ihre Zahl hat bis zum Ende des 2. Weltkrieges zeitweise öfter variiert, ebenso variierte auch der geographische Umfang samt der Zahl der Katastralgemeinden mit den Örtern, die die einzelnen Gemeinden bildeten.

Schlüsselwörter: Gemeinde, Geschichte, 1749-1945, Gemeindeverwaltung, Grundherrschaft Lack, Škofja Loka/Bischoflack.

Uvod

Osnovno poslanstvo državne uprave je, da na vseh ravneh zagotovi delovanje državne oblasti, zlasti na finančnem področju (dajatve, davki) in na področju varnosti (vojska, policija). Pri tem so tudi na lokalni ravni zelo pomembne državne upravne funkcije.

Loško ozemlje, je »... obsegalo porečje obeh Sor, Poljanske in Selške, ter večji del Sorškega polja ...«. Vključeno je bilo v okvir nemškega cesarstva. Cesar Oton II.¹ ga je junija in novembra leta 973 dodelil bavarski škofiji Freising, območje Bitenj, Stražišča in območje med Lipnico in Savo (besniško ozemlje) pa je bilo škofiji z darovnico cesarja Henrika II.² dodeljeno leta 1002. Okoli leta 1030 je freisinška škofija pridobila še območje Poljanske doline z žirovskim območjem. Leta 1033 se je loški freisinški posesti priključilo tudi območje Dovjega in nazadnje leta 1263 še Okroglo pri Kranju. Celotno posest na Gorenjskem je freisinška škofija »... kot zemljiški gospod organizirala v Loško gospostvo ...«.³

Za utrditev posvetne oblasti loških gospodov je bilo zelo pomembno, da so freisinški škofje že sredi 13. stoletja za celotno Loško gospostvo pridobili pravice do deželskega sodstva, ki je bilo pristojno za razsojanje hudih kaznivih dejanj in izrekanje težkih telesnih ter smrtnih kazni.⁴ Leta 1257 jim jih je do preklica podelil oglejski patriarh, trajno izvajanje tega sodstva jim je leta 1274 kot gospodar Kranjske podelil češki kralj Otokar II. Pšemysl.⁵ Leta 1277 jim je nemški kralj, Habsburžan Rudolf I.,⁶ podelil še rudniške pravice. S tem je freisinška škofija postala »... popoln lastnik na vsem loškem ozemlju ...«.⁷

- 1 Nemški cesar Oton II. je bil sin nemškega kralja Otona I., ki ga je papež Janez XII. v Rimu, 2. februarja 962, okronal za prvega cesarja Svetega rimskega cesarstva, imenovanega tudi Sveto rimsko cesarstvo nemške narodnosti (cesarstvo je propadlo leta 1806). Njegov sin je bil še za časa očetovega življenja, leta 967, kot Oton II. okronan za socesarja, kot samostojen cesar pa je cesarstvo vodili od očetove smrti leta 973 do leta 983. *Svetova zgodovina*, str. 254–262; *Leksikon Cankarjeve založbe*, geslo: Sveto rimsko cesarstvo, str. 940–941; *DTV-Atlas zur Weltgeschichte*, Band 1, str. 143.
- 2 Henrik II. je bil nemški cesar med leti 1002–1024. *Svetovna zgodovina*, str. 260.
- 3 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 3, 11–16, 41, 47. Benedik, Župnija Šmartin pri Kranju, str. 31–47; Kopač, Stražišče skozi upravni razvoj, str. 11–13.
- 4 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 45; *Enciklopedija Slovenije* 12, geslo: Sodišče, str. 134–136.
- 5 Blaznik, *Škofja Loka in Loško gospostvo*, str. 17; *Enciklopedija Slovenije* 8, geslo: Otokar II. Pšemysl, str. 207; *Svetovna zgodovina*, str. 305–306.
- 6 Habsburžan Rudolf I. je bil med leti 1273–1291 nemški kralj. Leta 1452 je bil Friderik III. kot prvi Habsburžan okronan za nemškega cesarja. Preinfalk, Rodbina Habsburžanov, str. 9–25; *Enciklopedija Slovenije* 3, geslo: Habsburžani, str. 412–416.
- 7 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 17–18.

Valentin Gappnigg: Škofja Loka iz leta 1697. (original hrani: Stolna knjižnica v Freisingu)

V nemškem in kasneje v avstrijskem cesarstvu⁸ so naloge lokalne državne uprave do srede 19. stoletja opravljala zemljiška gospostva. Freisinški škofje kot zemljiški gospodi so svojemu gospostvu zaradi velike oddaljenosti od sedeža škofije uradovali z nameščenci, ki so jih letno nadzorovali škofovi odposlanci, občasno pa so posestvo obiskovali tudi sami. Nameščenci so sprva imeli upravni sedež v Zgornjem stolpu na Kranclju, kasneje na Loškem gradu.

Na prelomu 12. v 13. stoletje je nastajajoča mestna in obrtno trgovska naselbina Lonca oziroma Lack, ki je kasneje dobila poimenovanje še po škofih, lastnikih posestva, Škofja Loka, v povezavi z grajsko utrdbo doživela svoj vzpon. Postala je naravno središče celotnega gospostva. Leta 1248 se omenja kot trg, leta 1274 pa že kot mesto, ki je bilo najkasneje leta 1314 že obzidano.⁹

Obsežno posestvo je bilo upravno razdeljeno na 16 uradov (*officium*). Poimenovali so jih po narodnosti naseljencev ali po naseljih. Ti uradi so bili: Bavarski, Gadmarski, Godeški, Praški, Poljšiški, Brojski, Javorski, Koroški, Poljanski, Hotaveljski, Žirovski, Strmiški, Stirpniški, Selški, Rudenski in Soriški. Uradi so se okoli leta 1500 preimenovali v župe. Do tedaj se je Praška župa vključila v Godeško, Bavarska pa se je preimenovala v Bitenjsko. Urade oziroma župe so vodili župani, ki so prihajali iz podložniških vrst. Kot upravni in gospodarski zaupniki gospostva so na območjih svojih žup skrbeli za redno odvajanje dajatev in opravljanje podložniške tlake. Ponekod so imeli tudi pravico soditi za manjše prekrške. Njihove kmetije so bile zato oproščene dajatev in tlake.¹⁰

8 Maja 1804 se je Napoleon razglasil za dednega cesarja Francije, zato se je avgusta istega leta Habsburžan Franc II. kot cesar Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti proglasil za dednega cesarja Avstrije. Ko je leta 1806 Sveto rimsko cesarstvo nemške narodnosti propadlo, je dotedanji nemški cesar Franc II. postal avstrijski cesar Franc I. Preinfalk, Rodbina Habsburžanov, str. 22–23.

9 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 54.

10 Blaznik, *Škofja Loka in Loško gospostvo*, str. 41–49.

Teritorialna razdelitev Loškega gospodstva na začetku 16. stoletja. (narisal: Tomaž Križnar)

Med 16. in 18. stoletjem je postopno upadala moč zemljiških gospodov, krepile pa so se pristojnosti deželnega kneza, to je države. Nastajala je absolutistična, centralistično orientirana državna oblast. *»... Z namenom, da se okrepi država, to je moč absolutnega monarha, je bilo potrebno državo čvrsto organizirati, formirati birokratski aparat tudi na nižjih stopnjah in kolikor mogoče omejiti moč plemstva ...«.*¹¹ Treba je bilo zagotoviti urejene in primerno visoke finance, ki so morale zagotoviti izvajanje za državo pomembnih nalog, zlasti vzdrževanje in funkcioniranje vojske, ki je v habsburški monarhiji leta 1770 prešla iz najemniške v, do leta 1802, dosmrtno naborniško vojsko. Država je začela izpopolnjevati zastarel naborniški in davčni sistem. To pa je bilo mogoče doseči le z novimi uradniškimi upravnimi in sodnimi uradi. Izšolani uradniki, zlasti pravniki, so postali državni uslužbenci, ki so bili življenjsko odvisni od države. Za nemoteno uradno poslovanje je začela *»... država postavljati zahteve, da morajo imeti zemljiška gospodstva in mesta usposobljene uradnike ...«.*¹²

11 Žontar, *Struktura uprave in sodstva na Slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848*, str. 5.

12 Žontar, *Nastanek in razvoj upravnih okrajev na Slovenskem do leta 1849*, str. 120.

Od Marije Terezije do Ilirskih provinc

Birokratizacija in centralizacija upravnih organov in s tem namenska politična slabitev plemstva sta v habsburški monarhiji potekali v 18. in 19. stoletju. Z reformami vladarice Marije Terezije¹³ in cesarja Jožefa II.¹⁴ so se na Dunaju izoblikovali centralni državni upravni uradi, po deželah monarhije pa deželni državni upravni organi. Na nižjih ravneh so ustanovili kresije, ki so se leta 1749 spremenile v okrožja, ki so jih kot državni uradniki vodili okrožni glavarji. Na Kranjskem so to leto ustanovili tri okrožja, med njimi tudi gorenjsko s sedežem v Kranju, ki se je zaradi hudega požara v Kranju še isto leto preselilo v Ljubljano in se združilo v ljubljansko okrožje. V okvir tega okrožja je spadalo tudi območje Loškega gospostva.

Okrožja so bila državne vmesne instance med deželnimi in lokalnimi upravami, ki so jih še vedno predstavljala fevdalna zemljiška gospostva. Postopno preoblikovanje zemljiških gospostev v državne lokalne upravne organe je potekalo v drugi polovici 18. stoletja vse do leta 1849, ko je bil sprejet začasni zakon o oblikovanju občin kot lokalnih samoupravnih in državnih organov v monarhiji. Vse državne upravne organe, razen lokalnih, so vodili od države postavljeni in vladarju lojalni izšolani uradniki, ki so postopno povečevali državni vpliv nad zemljiškimi gospostvi kot predstavniki lokalnih uprav. »... *Nižji upravni in sodni organi so prehajali čedalje bolj pod državni nadzor, dokler niso postali državni ...*«. ¹⁵

Potrebe po rednem in številčno zadostnem dotoku vojakov zlasti po opustitvi najemniškega in uvedbi naborniškega vojaškega sistema (prisilno novačenje) na prehodu šestdesetih v sedemdeseta leta 18. stoletja¹⁶ ter redno zagotavljanje državnih financ, so v habsburški monarhiji ustvarjali pogoje za postopno nastajanje uradniške državne uprave tudi na najnižjem lokalnim nivoju.

- 13 Vladarica Marija Terezija, žena Franca I. Lotarinškega, cesarja Svetega rimskega cesarstva, je bila rojena leta 1717, umrla pa je leta 1780. Vladarica habsburške monarhije je bila med leti 1740 in 1780.
- 14 Jožef, najstarejši sin Marije Terezije, se je rodil leta 1741, umrl pa leta 1790. Za kralja Svetega rimskega cesarstva je bil kot Jožef II. okronan leta 1764 po smrti očeta Franca I. Lotarinškega. Leta 1765 je postal nemški cesar, nato do smrti matere Matije Terezije (1780) tudi njen sovladar, samostojno pa je po smrti matere vladal v cesarstvu in monarhiji do svoje smrti leta 1790.
- 15 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 275–276, 357–358; Kopač, *Stražišče skozi upravni razvoj*, str. 14; Žontar, *Razvoj uprave in sodstva na območju Kranja od srede 18. do srede 19. stol.*, str. 200; *Svetovna zgodovina*, str. 427–430; *Enciklopedija Slovenije* 6, geslo: Kresija, str. 9–10; *Enciklopedija Slovenije* 8, geslo: Občina, str. 47–53, geslo: Okrožje, str. 115–116; *Enciklopedija Slovenije* 14, geslo: Upravno-teritorialna razdelitev, str. 71–75.
- 16 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 357; Žontar, *Struktura uprave in sodstva na Slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848*, str. 117; *Zgodovina Slovencev*, str. 392. Vojaška služba, uvedena s prisilnim novačenjem, je zadevala predvsem kmetijske sinove, ki niso bili določeni za naslednike na posestvih. Do leta 1802 je bila dosmrtna, poslej pa glede na rod vojske od 10 do 14 let.

Vojaškim enotam so dodelili območja, v katerih so rekrutirale vojake. Za te potrebe je monarhija nujno potrebovala številčni razvid prebivalstva v državi. Prvo štetje je potekalo leta 1754, geografska podlaga pa so bile tedanje župnije, ki so bile edine kolikor toliko zaključene ozemeljske celote, bile pa so tudi edine institucije, ki so morale že od srede 16. stoletja naprej »... voditi osnovne zapise o gibanju prebivalstva, zlasti o rojstvih ...«. ¹⁷

Leta 1770 je bila uvedena splošna konskripcija, to je popis prebivalstva in vprežne živine, v glavnem za vojaške potrebe. Zaradi lažjega štetja so župnije razdelili na strnjena območja, praviloma s po 40 do 50 hišami. Hiše so oštevilčili, zato se je tako območje imenovalo »... števeni oddelek, numeracijski oddelek, konskripcijska občina, vedno pogosteje pa kraj ali naselje ...«. ¹⁸

Dežele v monarhiji so razdelili na naborna območja polkov, te pa na naborna območja čet, ki so jih imenovali kantoni. Ti so se delili na naborne okraje, njihova območja pa so bile župnije, razdeljene na šteвне oddelke oziroma konskripcijske občine. Na Kranjskem je bil vsak kanton, razen v dveh primerih, tudi območje nabornega okraja. Vsakemu nabornemu okraju je bilo dodeljeno zemljiško gospostvo, ki mu je država zaupala sodelovanje pri novačenju. Taka zemljiška gospostva so se imenovala naborna gospostva. Pri njih so ustanovili komisariate nabornih okrajev. Vodili so jih uradniki, ki so v nabornih okrajih izvrševali konskripcijo. Imenovali so se komisarji nabornih okrajev. ¹⁹

V deželi Kranjski, ki so jo prvič po opisanem načelu razdelili leta 1780, so v ljubljanskem okrožju, v katerega je spadalo tudi Loško gospostvo, ustanovili 9 kantonov in 11 nabornih okrajev; vsak kanton je bil tudi naborni okraj. Le v dveh kantonih sta bila po dva naborna okraja. Območje Loškega gospostva je skoraj v celoti spadalo v kanton številka I, v katerem je bil samo **naborni okraj Loka**. Dodeljeno mu je bilo **naborno gospostvo Loka**. Obsegal je območja tedanjih **župnij Sora, Loka, Poljane, Žiri, Nova Oselica, Sorica in Zali Log**. Območje **župnije Žiri**, ki je sicer spadalo v okrožje Postojna, so dodelili v kanton I in v naborni okraj Loka. Območje Stražišča in Okroglega oziroma župnije Šmartin pri Kranju je spadalo v kanton številka IV in v naborni okraj Tržič ter naborno gospostvo Tržič. Območja župnij Ovsiške, Selca in Železniki so bila vključena v kanton II, to je naborno gospostvo Radovljica in naborni okraj Radovljica, območje župnije Dovje pa v kanton številka III in v naborni okraj Bled ter naborno gospostvo Bled.

Že leta 1782 je prišlo do reorganizacije nabornih gospostev in nabornih okrajev. Poslej je v ljubljanskem okrožju poslovalo 17, po letu 1789, ko so na podlagi Jožefinskega katastra že vpeljali davčne/katastrske občine, pa 23 nabornih

17 Vilfan, *Uvod v pravno zgodovino*, str. 106; *Enciklopedija Slovenije* 13, geslo: Štetje prebivalstva, str. 139–140.

18 Melik, *Razvoj naselij kot numeracijskih enot na ozemlju kranjske občine*, str. 139; *Enciklopedija Slovenije* 5, geslo: Konskripcija, str. 250; *Enciklopedija Slovenije* 7, geslo: Naborni sistem, str. 260.

19 Žontar, *Nastanek in razvoj upravnih okrajev na Slovenskem do leta 1849*, str. 125.

Marija Terezija je vladala habsburškim dednim deželam med letoma 1740 in 1780 in v tem času korenito reformirala cesarstvo. (vir: *Habsburžani : zgodovina evropske rodbine*)

gospostev in nabornih okrajev. Poslej jih niso več opredeljevali z območji župnij, ampak z navedbo davčnih/katastrskih občin. Na območju Loškega gospodstva je še naprej obstajalo le naborno gospodstvo Loka (bilo je največje v ljubljanskem okrožju), ki so mu leta 1782 dodelili del območja Stražišča, to je del župnije Šmartin pri Kranju na desnem bregu Save. Del župnije Šmartin na levem bregu Save z davčno občino Okroglo pa je bil vključen v naborno gospodstvo in naborni okraj Velesovo. Do leta 1789 so nabornemu gospodstvu in nabornemu okraju Loka priključili tudi davčni občini/katastrski občini Selca in Železniki. Iz območja nabornega gospodstva in nabornega okraja Loka sta izpadli davčni občini Gosteče in Sora, ki sta bili vključeni v leta 1782 ustanovljeno naborno gospodstvo in naborni okraj Goričane. Leta 1789 je bilo v **naborno gospodstvo in naborni okraj Loka** vključenih 61 davčnih/katastrskih občin: Stara Loka, Stara Oselica, Breg, Puštal, Danje, Davča, Dobračeva, Dobrava (Dolenja Dobrava), Dolenja vas, Dražgoše, Železniki, Godešič, Gorenja vas, Sveti Duh (Dorfarje), Hotavljje, Jama, Javorje (Dolenčice), Koprivnik, Mesto Loka (Škofja Loka), Ledine, Leskovača, Lučine, Malenski Vrh (Zgornja Raven), Na Logu (Staniše), Na Vrh (Vrh), Nova vas, Nova Oselica (Laniše), Zgornji Vrsnik (Breznica), Pevno, Podjelovo Brdo, Podblica/Pod Blico (Nemilje/Nemile),²⁰ Poljane (Dobje), Podreča, Rudno

20 Pri poimenovanjih krajevnih imen uporabljam današnja poimenovanja, za poševnico pa

(Studeno), Bukov Vrh (Kovski Vrh), Žabnica, Žiri, Zali Log, Sopotnica, Zavratac (Dole), Selca, Ševlje (Bukovica), Žirovski Vrh poljanske fare (Dobrava in Gorenja vas), Žirovski Vrh žirovske fare, Sveta Barbara, Sveti Jošt, Sveti Klement (Bukovščica), Sveti Lenart, Šmartin pri Kranju (Stražišče), Sveti Miklavž, Stražišče (verjetno Drulovka), Trebija, Česnjica, Brode (Zminec), Spodnje Bitnje/Spodnji Bitenj, Besnica (Zgornja in Spodnja Besnica), Brda (Dolenje Brdo), Volča (Podobeno), Suha, Sorica in Čabrače (Hotavlje).²¹

Območje župnije Ovsiške je ostalo v okviru nabornega gospostva in nabornega okraja Radovljica. Območje župnije Dovje pa je bilo izvzeto iz območja nabornega gospostva in nabornega okraja Bled in vključeno v leta 1782 ustanovljeno naborno gospostvo in naborni okraj Bela peč s sedežem v Kranjski Gori.²²

Naborni okraji oziroma komisariati nabornih okrajev kot njihovih organi so poleg vojaških postopno dobivali vedno več upravnih nalog, »... *kakor skrb za statistiko, gradnjo cest, policijo in leta 1785 tudi skrb za izdelavo katastra. S tem so se naborni komisariati začeli razvijati v splošna upravna in davčno upravna oblastva* ...«,²³ naborni okraji pa v upravne okraje.

V obdobju 1785–1789 so v Habsburški monarhiji izdelovali Jožefinski kataster.²⁴ Vsako naborno gospostvo je moralo komisariatom, ki so izvajali izmero zemljišč, zagotoviti zadostno število uradnikov, naborno gospostvo Loka kar 30. Geografska podlaga za izdelavo katastra so bili števniki oddelki (konskripcijske občine), ki so jih na območjih župnij oblikovali v začetku sedemdesetih let 18. stoletja. Območja večjih in združena območja manjših števnih oddelkov so v katastrskih popisih sprva poimenovali davčni oddelki, zelo kmalu pa davčne občine, ker pa so bile osnovne enote za sestavo katastra tudi katastrske občine, včasih opredeljene tudi kot podobčine. Oblikovali so jih po načelu, »... *da hiše in*

navajam poimenovanja iz strokovne literature in zgodovinskih virov.

- 21 Miklavčič, *Predjožefinske župnije na Kranjskem v odnosu do politične uprave*, str. 37, 40–41; Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 358; Kopač, *Območje Žabnice skozi upravni razvoj*, str. 255–256.
- 22 Žontar, *Nastanek in razvoj upravnih okrajev na Slovenskem do leta 1849*, str. 126–128. Na strani 146 je seznam nabornih okrajev oziroma okrajnih komisariatov v ljubljanskem okrožju.
- 23 Vilfan, *Uvod v pravno zgodovino*, str. 105.
- 24 Ribnikar, *Zemljiški kataster kot vir za zgodovino*, str. 321–337; Vilfan, *Uvod v pravno zgodovino*, str. 108–109; *Enciklopedija Slovenije* 13, geslo: Terezijanski kataster, str. 237–238; *Enciklopedija Slovenije* 4, geslo: Jožefinski kataster, str. 314–315; *Enciklopedija Slovenije* 3, geslo: Franciscejski kataster, str. 137–138.

V Habsburški monarhiji so bili izdelani trije katastri, ki so poimenovani po vladarjih, v času katerih so jih izdelali: Terezijanski kataster, poimenovan po vladarici Mariji Tereziji, je bil izdelan v letih 1748–1756 (zemljiških parcel niso izmerili, napovedali so jih le z lokacijskimi podatki in napovedjo dohodkov), Jožefinski kataster, imenovan po cesarju Jožefu II., je nastal v letih 1785–1789 (opravili so popis in izmero zemljišč, niso pa jih izrisali) in Franciscejski kataster, imenovan po cesarju Francu I., ki je bil izdelan v letih 1817–1828, (izrisali so katastrske občine in parcele).

*zemljišča, ki jih obsega števeni oddelek, tvorijo občino ...».*²⁵ Po stanju iz leta 1789 je bilo v treh okrožjih na Kranjskem skupaj ustanovljenih kar 879 davčnih/katastrskih občin, od tega v ljubljanskem okrožju 288, v nabornem okraju Loka pa 61. Na Kranjskem so v povprečju obsegale nekaj več kot 4 kraje.²⁶ Tudi Doyje je tvorilo samostojno davčno občino, a v nabornem okraju Bela Peč. Samostojna davčna občina je bilo tudi Okroglo v nabornem okraju Velesovo. Jožefinski kataster je bil podlaga za uvedbo novega deželno knežjega zemljiškega davka. Dokončno uveljavitev in obliko so katastrske občine dobile leta 1826, ko je stopil v veljavo Franciscejski kataster.

Zaradi svoje razmejitvene trdnosti so davčne oziroma katastrske občine postale geografski temelj vseh kasnejših lokalnih upravno-teritorialnih enot. Ker se po smrti cesarja Jožefa II. *»... jožefinski kataster ni uveljavil kot podlaga zemljiškemu davku, so naziv davčne občine zamenjali z izrazom podobčine.«*²⁷ Vodili so jih župani, imenovani tudi rihtarji, ki s sodstvom niso imeli nobene zveze, tudi pravi lokalni državni uradniki še niso bili.²⁸ Zato davčne oziroma katastrske občine *»... praviloma niso bile upravne enote s posebnim upravnim organom, razen kolikor so ... rihtarji ali župani imeli neke upravno-manipulativne funkcije za eno ali več podobčin ...«*.²⁹

Centralistične reforme cesarja Jožefa II. so pomenile tudi konec mestne avtonomije Škofje Loke. Cesar *»... se ni čutil vezanega na stare mestne svoboščine ter jih je po mili volji spreminjal ali pa sploh ukinjal ...«*. Menil je, da *»... v centralistično urejeni uradniški državi ni bilo več prostora za mestno avtonomijo ...«*. Za ureditev oblasti v mestih je sprejel uredbo o organiziranosti magistratov, to je združitvi mestnih upravnih in sodnih nalog. Magistrate, ki so se morali tudi sami vzdrževati, so vodili izšolani uradniki. Mesta, ki niso zmogla priskrbeti sredstev za delovanje svojega magistrata, *»... oziroma pri katerih je potrjevalo sodbe njihovih sodišč kakšno zemljiško gospodstvo ... so municipalizirali t. j. podredili bližnji zemljiški gospodski ...«*.³⁰ V mestih, ki pa so bila last zemljiških gospodov, tako je bilo tudi mesto Škofja Loka, ki je bilo last freisinškega gospodstva, pa *»... niso dovolili ustanoviti magistrata, četudi je imelo mesto zanj vse pogoje.«* Zato je bila za mesto Škofja Loka *»... leta 1789 dokončno potrjena municipalizacija, kljub temu da je mesto dokazovalo, da ima zadosti dohodkov za vzdrževanje magistrata in že od davnine lastno sodstvo; odpravili so tudi mestne organe ...«*.

25 Žontar, *Struktura uprave in sodstva na Slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848*, str. 134.

26 Prav tam, str. 135, 181.

27 Miklavčič, *Predjožefinske župnije na Kranjskem v odnosu do politične uprave*, str. 37.

28 Prav tam, str. 34–36, 39–42; Žontar, *Razvoj uprave in sodstva na območju Kranja od srede 18. do sred 19. stoletja*, str. 211; Žontar, *Struktura uprave in sodstva na Slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848*, 131–136.; Vilfan, *Uvod v pravno zgodovino*, str. 105–107; Polec, *Kraljestvo Ilirija*, str. 127–134.

29 Vilfan, *Uvod v pravno zgodovino*, str. 106.

30 Žontar, *Zgodovina mesta Kranja*, str. 240.

Loško gospostvo je s tem prevzelo tudi skrb za mestni gospodarski razvoj. Ločani so se dokončno vdali leta 1796, ko so pristali na to, »... *da pripada vodstvo uprave nad mestom loškemu gospostvu* ...«. ³¹

Po smrti cesarja Jožefa II. (1790) so upravne reforme v monarhiji zamrle. Zaradi strahu pred idejami francoske revolucije jim je bil delno naklonjen le še naslednik Jožefa II., njegov brat cesar Leopold II., ³² a že on je moral preklicati davčno regulacijo Jožefa II. Njegov naslednik cesar Franc II. ³³ pa je bil njihov odločen nasprotnik. ³⁴ Le naborni okraji so pridobivali na svojem pomenu. V prvih letih 19. stoletja so jih razporedili v sekcije, ki so zamenjale dotedanje kantone. ³⁵

Tako kot za vsa zemljiška gospostva so bile reforme centralističnih vladarjev Marije Terezije in Joževa II., skupaj z za Avstrijo izgubljenimi avstrijsko-francoskimi vojnami, usodne tudi za Loško gospostvo. Leta 1803 je bilo sekularizirano (podržavljeno), kar je pomenilo »... *zaplembo cerkvenih posestev v posvetne namene* ...«. ³⁶ Freisinški škof je izgubil položaj posvetnega kneza, njihova posest je postala komorna, to je vladarjeva posest. Poslej Dovje niso več spadale v okvir Loškega gospostva. ³⁷

Ilirske province 1809–1813

Posledica francoskih osvajalnih vojen, ki jih je kot francoski cesar od leta 1806 vodil Napoleon Bonaparte, ³⁸ je bila tudi ustanovitev Ilirskih provinc. Po zmagoviti vojni proti Avstriji je bil 14. oktobra 1809 sklenjen mirovni sporazum v Schönbrunnu na Dunaju, ki je s Slovenci naseljeno območje približno na polovico razdelil med habsburško avstrijsko in Napoleonovo francosko cesarstvo. Isti dan je Napoleon s posebnim dekretom ustanovil Ilirske province, ki so obsegale

31 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 367–370; Žontar, *Struktura uprave in sodstva na Slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848*, str. 110–113; Žontar, *Zgodovina mesta Kranja*, str. 239–240. Blaznik navaja, da je bila Škofja Loka municipalizirana leta 1785, Josip Žontar pa, da se to zgodilo leta 1805.

32 Leopold, sin Marije Terezije, se je rodil 1747, umrl pa 1792, kot cesar Leopold II. (1790–1792) je nasledil brata Jožefa II.

33 Franc, sin cesarja Leopolda II., se je rodil leta 1768, umrl pa 1835; kot Franc II. je bil od leta 1792 do 1806 nemški cesar, od 1806 pa do 1835 pa kot Franc I. avstrijski cesar.

34 *Zgodovina Slovencev*, str. 388–389.

35 Žontar, *Strukture uprave in sodstva na Slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848*, str. 153–155; Žontar, *Nastanek in razvoj upravnih okrajev na Slovenskem do leta 1849*, str. 134–136, 139.

36 *Svetovna zgodovina*, str. 478.

37 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 14, 441–446; *Enciklopedija Slovenije* 5, geslo: Komorno premoženje.

38 Napoleon Bonaparte se je rodil leta 1769 na Korziki, umrl pa je 1821 na otoku Sveta Helena. Leta 1804 se je okronal za francoskega cesarja.

Zemljevid Ilirskih provinc, h katerim so med letoma 1809 in 1813 spadali tudi naši kraji.

(vir: Slovenska kronika XIX. stoletja, 1800–1860)

območja od zahodne Koroške, Primorske, Istre, Kranjske, Hrvaške na desnem bregu Save do Dalmacije z Dubrovnikom in Kotorjem. Leta 1810 so jim priključili še območje vzhodne Tirolske. Razdeljene so bile v šest civilnih in eno vojaško provinco. Glavno mesto provinc je bila Ljubljana.

Francoske zasedbene oblasti so na območju Ilirskih provinc odpravile naborne okraje in vse upravne in sodne pravice zemljiških gospodstev. Z dekretom, ki ga je cesar Napoleon podpisal 15. aprila 1811, so uzakonili moderno uradniško upravo in sodstvo. Province, ki so na upravnem področju ustrezale departmajem v Franciji, so bile razdeljene na destrikte, njihova geografska podlaga so bila nekdanja avstrijska okrožja. Destrikti so se delili na manjše upravno-teritorialne enote, imenovali so se kantoni, ki so bili zadolženi za pobiranje davkov in izvajanje vojaških naborov ter nekaterih sodnih funkcij. Najnižje upravno-teritorialne

enote so bile občine, imenovane komune oziroma merije (la mairie), v katerih naj bi prebivalo od 2 000 do 2 500 prebivalcev. Komune so vodili župani, imenovani meri (le maire). Bili so izbrani izmed oglednih državljanov in imenovani s strani državne oblasti. Svoje delo so opravljali brezplačno. Rihtarji, ki so vodili dotedanje davčne/katastrske občine, so postali njihovi pomožni organi.³⁹ »Komune so bile splošno upravno oblastvo najnižje stopnje, sodstva kot take niso imele, ker so bili sodni okraji kantoni ...«. ⁴⁰ Občine oziroma komune so sestavljale razmeroma velike francoske katastrske občine, te pa podobčine, ki so bile praviloma avstrijske davčne/katastrske občine, včasih imenovane tudi francoske podobčine. Nekateri avtorji jih enačijo s kraji.

Območje Loškega gospostva je spadalo v Ljubljanski distrikt in je tvorilo Kanton Škofja Loka. V njem je, po ljudskem štetju, ki so ga francoske oblasti izvedle leta 1811, živel dobrih 24 000 prebivalcev. Razdeljen pa je bil na 9 občin/komun. To so bile:

- **občina Škofja Loka** (okoli 3 350 prebivalcev) s 7 katastrskimi občinami, ki so združevale 15 podobčin oziroma krajev: mesto Škofja Loka, Hosta, Puštal, Sveti Ožbolt, Sveti Andrej, Sveti Peter, Bodovlje, Staniše, Gabrk, Brode, Sveti Florijan, Sopotnica, Zminec, Gabrovo in Vincarje;
- **občina Stara Loka** (okoli 3 470 prebivalcev) z 9 katastrskimi občinami, ki so združevale 26 podobčin oziroma krajev: Stara Loka, Binkelj, Vešter, Trnje, Virlog, Moškrin, Pevno, Križna Gora, Planica, Lavtarski Vrh, Čepulje, Žabnica, Šutna, Crngrob, Dorfarje, Forme, Sveti Duh, Virmaše, Grenc, Stari Dvor, Suha, Trata, Lipica, Godešič, Reteče in Gorenja vas;
- **občina Poljane** (okoli 2 630 prebivalcev) s 7 katastrskimi občinami, ki so združevale 35 podobčin oziroma krajev: Poljane, Dobje, Predmost, Hotavljje, Visoko, Na Logu, Kovski Vrh, Bukov Vrh, Vinharje, Kremenik, Dolenja Ravan, Malenski Vrh, Jazbine, Lovsko Brdo, Lom, Zakobiljek, Podobeno, Volča, Gabrška Gora, Smoldno, Valterski Vrh, Loka, Javorje, Dolenčice, Dolenja Žetina, Gorenja Žetina, Murave, Jelovica, Četena Ravan, Podvrh, Zapreval, Mlaka, Krivo Brdo, Jarčje Brdo in Delnice;
- **občina Trata** (okoli 2 370 prebivalcev) s 5 katastrskimi občinami, ki so združevale 25 podobčin oziroma krajev: Trata, Sestranska vas, Dolenja Dobrava, Gorenja Dobrava, Todraž, Žirovski Vrh, Žirovski Vrh pri Svetem Antonu, Srednja vas, Hlavče Njive, Čabrače, Volaka, Srednje Brdo, Gorenja vas, Suša, Bačne, Žabja vas, Dolenje Brdo, Gorenje Brdo, Lučine, Goli Vrh, Suhi dol, Dolge Njive, Zadobje, Prelesje in Brebovnica;

39 Žontar, *Struktura uprave in sodstva na Slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848*, str. 189–203; Žontar, *Nastanek in razvoj upravnih okrajev na Slovenskem do leta 1849*, str. 140; *Zgodovina Slovencev*, str. 388–401; *Enciklopedija Slovenije* 4, geslo: Ilirske province.

40 Vilfan, *Uvod v pravno zgodovino*, str. 106; Polec, *Uvedba občin na Kranjskem l. 1849/1850*, str. 687, 689, 691.

- **občina Stara Oselica** (okoli 2 320 prebivalcev) s 6 katastrskimi občinami, ki so združevale 26 podobčin oziroma krajev: Stara Oselica, Leskovic, Studor, Debeni, Kopačnica, Fužine, Lajše, Krnice, Robidnica, Davča, Novine, Tičje Brdo, Hobovše, Laze, Kladje, Trebija, Podgora, Nova Oselica, Laniše, Podlanišče, Podjelovo Brdo, Podpleče, Sovodenj, Koprivnik in Mrzli Vrh;
- **občina Žiri** (okoli 3 040 prebivalcev) z 10 katastrskimi občinami, ki so združevale 38 podobčin oziroma krajev: Žiri, Stara vas, Nova vas, Žirovski Vrh, Zabrežnik, Selo, Dobračeva, Ledinica, Pečnik, Jarčja Dolina, Javorjev Dol, Breznica, Korita, Krnice, Ledine, Pečnik, Govejk, Srnjak, Osojnica, Gornji Vrsnik, Idršek, Ravne, Žirovnica, Sovra, Brekovic, Goropeke, Račeva, Opale, Hleviš, Lavrovec, Črna, Podklanec, Izgorje, Vrh nad Rovtami, Hlevni Vrh, Zavratac, Potok in Dole. (Leta 1812 je občina Žiri ponovno prešla pod postojnski distrikt;⁴¹)
- **občina Sorica** (okoli 1 270 prebivalcev) s 4 katastrskimi občinami, ki so združevale 13 podobčin oziroma krajev: Spodnja Sorica, Zgornja Sorica, Porezen, Spodnje Danje, Zgornje Danje, Zabrd, Torka, Ravne, Davča, Zali Log, Potok, Zala in Osojnik;
- **občina Železniki** (okoli 2 830 prebivalcev) s 5 katastrskimi občinami, ki so združevale 9 podobčin oziroma krajev: Železniki, Sveti Miklavž, Ojstri Vrh, Česnjica, Studeno, Rudno, Sveti Križ, Dražgoše in Dražgoše na Pečeh;
- **občina Selca** (okoli 2 780 prebivalcev) z 8 katastrskimi občinami, ki so združevale 18 podobčin oziroma krajev: Selca, Dolenja vas, Golica, Kališe, Podblica, Jamnik, Rovte, Nemilje, Zabrekve, Bukovica, Sveti Tomaž, Sveti Lenart, Zgornja Luša, Spodnja Luša, Sveti Klemen, Sveti Mohor, Knape in Ševlje.

Območja Bitenj, Stražišča, Svetega Jošta, Besnice in Drulovke so bila vključena v Kanton Kranj in občino Kranj, območje Gostec in Sore pa v Kanton Ljubljana (izven obzidja) in občino Medvode.⁴²

Ker je bil ljubljanski distrikt prevelik, so v začetku leta 1813 ustanovili novega s sedežem v Kranju.⁴³

41 Žontar, *Struktura uprave in sodstva na slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848*, str. 198.

42 *Telegraphe officiel* št.99/1811, 100/1811, 101/1811, 102/1811 in 103/1811; Šumrada, Prebivalstvo v slovenskih predelih Napoleonove Ilirije, str. 51–72. Avtor v razpredelnici Škofjo Loko poime-
nuje Škofja Loka in ne le Loka, podobčine oziroma davčne občine pa enači s kraji.
Puchleitner, *Die Territorialeinteilung der Illyrischen Provinz Krain unter französischer
Verwaltung* (1809 bis 1814), str. 140–144. Avtorica v preglednici kantonov in občin/komun
Škofjo Loko imenuje kot Loka (Lack), davčne občine pa kot francoske podobčine
(Französische Untergemeinde). Avtorica za vsako glavno občino navaja tudi število katastr-
skih občin, ne pa tudi njihovega poimenovanja in podobčin oziroma krajev, ki jih sestavljajo.
Ne v *Telegraphe officiel* ne v razpravi Šumrade katastrske občine niso navedene.

43 Žontar, *Struktura uprave in sodstva na Slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848*, str. 198.

Od odprave Ilirskih provinc (1813) do začasnega zakona o občinah marca 1849

Po porazu Napoleonove francoske vojske v Rusiji (1812) in porazu Francozov v vojni z Avstrijo (1813) so avstrijske čete v jeseni istega leta zavzele vsa ozemlja Ilirskih provinc. Njihovo ponovno zavzetje je bilo potrjeno z mirovnim sporazumom v Parizu 30. maja 1814 ter z določili držav na dunajskem kongresu, ki so se po Napoleonovem porazu med septembrom 1814 in junijem 1815 sestale na Dunaju. S cesarjevim dekretom z dne 3. avgusta 1816 je bilo ustanovljeno Ilirsko kraljestvo, ki je obsegalo območje dežel Ilirskih provinc, povečano za celovško okrožje ter območje Čedad in Gradiščanske, a brez Dalmacije z Dubrovnikom in Boko Kotorsko ter vzhodnega dela Tirolske. Že jeseni leta 1822 so iz Ilirskega kraljestva izločili hrvaško območje južno od reke Save, s čimer je kraljestvo izgubilo svoj pomen. Dokončno je bilo odpravljeno konec leta 1848.⁴⁴

Po letu 1814 je avstrijska uprava v odpravljenih Ilirskih provincah »... *predstavljala nekak kompromis med stanjem pred francosko dobo in med francoskimi reformami. Povratak k staremu marsikje sploh ni bil mogoč, marsikje pa si tudi avstrijska vlada ni želela obnove starega* ...«. ⁴⁵ Junija 1814 so upravne oblastne funkcije na lokalnem nivoju ponovno prenesli na okraje in jih »... *poverili enemu izmed večjih, uglednejših gospostev kot deligirani ali okrajni gosposki* ...«. ⁴⁶ Pri geografski opredelitvi okrajev, ki so na Kranjskem začeli poslovati 1. avgusta 1814, so za podlago vzeli nekdanje naborne okraje, ki so se povečali, saj so v okraje, da ne bi povzročali davčne zmede, povezovali nekdanje geografsko sklenjene francoske občine/komune. Upravne naloge okrajnih gosposk, ki so jim poverili splošne upravne in vojaške zadeve, pobiranje davkov in ponovno dodelili tudi civilno sodno oblast, so se ves čas povečevale in postopno prehajale v izvajanje državnih uradnikov. Postopno so v njih uvedli deželno knežje (državne) uradniške komisariate.⁴⁷

Na lokalni ravni so bile z novo upravno-teritorialno razdelitvijo iz leta 1817, ki se je obdržala do srede 19. stoletja, postavljene glavne občine in podobčine. Nekdanje francoske občine/komune so postale glavne občine. V njihovih okvirih so ustanovili občine, v glavnem imenovane podobčine, v katere so, ponekod z rahlimi geografskimi popravki, praviloma preimenovali katastrske občine iz časov Ilirskih provinc. V podobčine so združili nekdanje jožefinske davčne občine oziroma kraje.

44 Žontar, *Struktura uprave in sodstva na Slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848*, str. 210–211; *Svetovna zgodovina*, str. 473; *Zgodovina Slovencev*, str. 409–412; *Enciklopedija Slovenije* 4, geslo: Ilirsko kraljestvo, str. 111; *Leksikon Cankarjeve založbe*, geslo: Dunajski kongres, str. 210.

45 *Zgodovina Slovencev*, str. 412.

46 Žontar, *Struktura uprave in sodstva na Slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848*, str. 227–228.

47 Žontar, *Nastanek in razvoj upravnih okrajev na Slovenskem do leta 1849*, str. 140.

Janez Potočnik: Škofja Loka s Staro Loko v prvi polovici 19. stoletja. (hrani: Loški muzej Škofja Loka)

Okrožja so razdelili po sekcijah. V okrožju Ljubljana, v katerega je spadalo tudi območje Škofje Loke (tvorilo je sekcijo III, Okrajna gosposka št. 9. – Državno gospostvo Loka), so med leti 1814 in 1817, ko je potekalo njihovo oblikovanje, ustanovili 48 glavnih in kar 347 podobčin. Občina oziroma podobčina »... *je morala biti dobro povezana, znotraj po komunikacijah lahko dostopna, z naravnimi mejami obdana in po možnosti zaokrožena krajevna celota. Praviloma naj bi obsegala povprečno od 100 do 50 hiš in med 500 in 250 prebivalci; v posebnih krajevnih okoliščinah so smeli od tega števila odstopati ...*«. ⁴⁸ Glavne občine so vodili občinski načelniki, imenovani nadžupani/nadrihterji, podobčine pa župani/rihterji, včasih imenovani tudi podžupani/podrihterji. Vsi so bili postavljeni s strani okrajnih oblasti, to je od okrajnih komisariatov in so bili »... *le pomožni organi okrajnih gospod in med kmeti, kot nekaki biriči večinoma zelo nepriljubljeni ...*«. ⁴⁹ Imeli so »... *bistveno manj pravic, kot so jih prej imeli ustrezni francoski funkcionarji na tej stopnji. Resnična pristojnost županov še do marčne revolucije ni bila določena ...*«. ⁵⁰

Zaradi sekularizacije (podržavljenja) se je **Okrajno gospostvo Loka**, ki ga je vodil **okrajni komisariat**, preimenovalo v **Državno gospostvo Loka**, v katerem je živelo dobrih 20 600 prebivalcev. Bilo je razdeljeno na naslednje glavne občine in podobčine:

- 48 Žontar, *Struktura uprave in sodstva na Slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848*, str. 235.
- 49 *Zgodovina Slovencev*, str. 413; Žontar, *Struktura uprave in sodstva na Slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848*, str. 227–237.
- 50 Vilfan, *Uvod v pravno zgodovino*, str. 107; Polec, *Uvedba občin na Kranjskem l. 1849/1850*, str. 688.

Glavna občina LOKA, v kateri je živel dobrih 3 100 prebivalcev. V njenem okviru so bile **podobčina Loka**, ki je obsegala mesto Loka in predmestja Karlovec, Studenec, Trata, Kapucinsko predmestje in Vincarje; **podobčina Puštal** z davčnima občinama oziroma krajema: Puštal in Hosta; **podobčina Sveta Barbara** z davčnimi občinami oziroma kraji: Sveta Barbara, Sveti Andrej in Sveti Peter; **podobčina Sveti Ožbolt** z davčnima občinama oziroma krajema: Sveti Ožbolt in Staniše; **podobčina Zminec** z davčnimi občinami oziroma kraji Zminec, Bodovlje, Brode in Gabrk ter **podobčina Sopotnica** z davčnimi občinami oziroma kraji: Sopotnica, Sveti Florjan, Breznica in Gabrovo.

Glavna občina STARA LOKA, v kateri je živel dobrih 3 370 prebivalcev. V njenem okviru so bile **podobčina Stara Loka** z davčnimi občinami oziroma kraji: Stara Loka, Binkelj, Vešter, Trnje in Virloh; **podobčina Pevno/Peven** z davčnimi občinami oziroma kraji: Pevno/Peven, Moškrin in Crngrob; **podobčina Križna Gora** z davčnimi občinami oziroma kraji: Križna Gora, Planica, Lavtarski Vrh in Čepulje; **podobčina Žabnica** z davčnima občinama oziroma krajema: Žabnica in Šutna; **podobčina Dorfarje** z davčnimi občinami oziroma kraji: Dorfarje, Forme in Sveti Duh; **podobčina Stari Dvor** z davčnimi občinami oziroma kraji: Virmaše, Grenc in Stari Dvor; **podobčina Suha** z davčnimi občinami oziroma kraji: Suha, Trata in Lipica; **podobčina Godešič** z davčno občino oziroma krajem Godešič ter **podobčina Reteče** z davčnima občinama oziroma krajema: Reteče in Gorenja vas.

Glavna občina POLJANE, v kateri je živel nekaj manj kot 2 560 prebivalcev. V njenem okviru so bile **podobčina Visoko** z davčnimi občinami oziroma kraji: Visoko, Log in Smoldno; **podobčina Kovski Vrh** z davčnimi občinami oziroma kraji: Kovski Vrh, Bukov Vrh in Valterski Vrh; **podobčina Dobje** z davčnimi občinami oziroma kraji: Dobje, Podmost, Poljane, Hotavljje, Kremenik in Vinharje; **podobčina Podobeno** z davčnimi občinami oziroma kraji: Podobeno, Delnice, Zakobiljek, Lom, Lovsko Brdo, Volča/Volče in Gabrška Gora; **podobčina Dolenja Žetina** z davčnimi občinami oziroma kraji: Žetina, Javorje in Murave; **podobčina Podvrh** z davčnimi občinami oziroma kraji: Podvrh, Žetina, Ravan, Zapreval/Zaprevolam, Jarčje Brdo, Krivo Brdo in Mlaka ter **podobčina Zgornja Ravan** z davčnimi občinami oziroma kraji: Zgornja Ravan, Dolenja Ravan, Gorenja Žetina, Jelovica, Malenski Vrh in Jazbine.

Glavna občina TRATA, v kateri je živel dobrih 2 370 prebivalcev. V njenem okviru so bile **podobčina Dolenja Dobrava** z davčnimi občinami oziroma kraji: Dolenja Dobrava, Gorenja Dobrava, Todraž, Bačne in Žirovski Vrh pri Svetem Urbanu; **podobčina Dolenje Brdo** z davčnimi občinami oziroma kraji: Dolenje Brdo, Gorenje Brdo, Srednja vas in Žabja vas; **podobčina Lučine** z davčnimi občinami oziroma kraji: Lučine, Dolge Njive, Goli Vrh, Zadobje, Prelesje in Brebovnica ter **podobčina Gorenja vas** z davčnimi občinami oziroma kraji: Gorenja vas, Sestranska vas/Stranska vas, Trata, Žirovski Vrh pri Svetem Antonu, Hotavljje, Hlavče Njive, Srednje Brdo. Čabrače, Volaka in Suša.

Glavna občina STARA OSELICA, v kateri je živel do 2 330 prebivalcev. V njenem okviru so bile **podobčina Stara Oselica** z davčnimi občinama oziroma krajema: Stara Oselica in Hobovše; **podobčina Trebija/Terbija** z davčnimi občinami oziroma kraji: Trebija/Terbija, Podgora, Fužine in Kladje; **podobčina Leskovica** z davčnimi občinami oziroma kraji: Debeni/V Debenih, Leskovica, Studor, Kopačnica, Novine, Tiče Brdo, Davča, Robidnica, Krnice, Lajše in Laze; **podobčina Laniše/Lanišče** z davčnimi občinami oziroma kraji: Laniše/Lanišče, Hobovše pri Novi Oselici, Nova Oselica in Zavoden ter **podobčina Podjelovo Brdo** z davčnimi občinami oziroma kraji: Podjelovo Brdo, Podlanišče, Podpleče, Koprivnik in Mrzli Vrh.

Glavna občina SORICA, v kateri je živel do 1 300 prebivalcev. V njenem okviru so bile **podobčina Sorica** z davčnimi občinami oziroma kraji: Gorenja Sorica, Spodnja Sorica in Porezen; **podobčina Danje** z davčnimi občinami oziroma kraji: Spodnje Danje, Gorenje Danje, Torka, Ravne in Zabrdor ter **podobčina Davča** z davčnimi občinami oziroma kraji: Davča, Zali Log, Zala, Potok in Osojnik.

Glavna občina ŽELEZNIKI, v kateri je živel nekaj več kot 2 760 prebivalcev. V njenem okviru so bile **podobčina Železniki** z davčno občino oziroma krajem Železniki; **podobčina Sveti Miklavž** z davčnimi občinama oziroma krajema: Sveti Miklavž in Ostri Vrh, **podobčina Studeno** z davčnimi občinami oziroma kraji: Studeno, Češnjica in Rudno; **podobčina Sveti Križ** z davčno občino oziroma krajem Sveti Križ ter **podobčina Dražgoše** z davčnimi občinama oziroma krajema: Dražgoše pri Cerkvi in Dražgoše na Pečeh.

Glavna občina SELCA/SELCE, v kateri je živel nekaj več kot 2 800 prebivalcev. V njenem okviru so bile **podobčina Selca/Selce** z davčno občino oziroma krajem Selca/Selce; **podobčina Dolenja vas** z davčnimi občinama oziroma krajema: Dolenja vas in Golica; **podobčina Bukovica** z davčnimi občinama oziroma krajema: Ševlje in Knape; **podobčina Bukovščica** z davčnimi občinami oziroma kraji: Bukovščica, Sveti Mohor in Zabrekve; **podobčina Nemilje** z davčnimi občinami oziroma kraji: Nemilje, Podblica, Jamnik in Rovte; **podobčina Kališe/Kališče** z davčnimi občinama oziroma krajema: Kališe/Kališče in Lajše; **podobčina Sveti Lenart** z davčno občino oziroma krajem Sveti Lenart ter **podobčina Zgornja Luša** z davčnimi občinami oziroma kraji: Zgornja Luša, Spodnja Luša in Sveti Tomaž.

V Okrajno gospodstvo št. 3 – Državno gospostvo Idrija v postojnsko okrožje je spadala **glavna občina ŽIRI**, v kateri je živel nekaj manj kot 3 100 prebivalcev. V njenem okviru so bile **podobčine Dobračeva, Ledine, Ledenica, Nova vas, Vrsnik, Žiri in Žirovski Vrh**.

V Okrajno gospostvo št. 12 – Gospostvo Kieselstein v Kranju pa so v okvir glavne občine KRANJ spadale **podobčine Stražišče, Bitnje, Spodnja Besnica in Zgornja Besnica**.⁵¹

51 Polec, *Kraljestvo Ilirija*, str. 310–327; Štukl, Nadrihtarji in podrihtarji v občinah Škofja Loka in

Na občinskem nivoju do srede 19. stoletja ni bilo sprememb, dogodile pa so se na okrajni ravni. Po nekaj letnih razpravah je bilo sredi leta 1835 določeno, da je potrebno »... ustanoviti ... *deželnoknežja sodna in politična okrajna oblastva* ...«. To je pomenilo, »... *da bo država ustanovila lastne organe prve stopnje za upravo in sodstvo* ...«, kar je predstavljalo ločitev sodne od upravne oblasti na okrajni ravni. Priprave na novo okrajno ureditev so potekale vse do leta 1849,⁵² saj je marčna revolucija leta 1848 »... *sprožila ... tudi preoblikovanje celotnega sodnega in političnega ustroja avstrijske države* ...«. Zaradi upravnih nalog so bili politični oziroma upravni okraji, ki so jih vodili okrajni glavarji, večji od sodnih. Običajno so obsegali po dva ali več sodnih okrajev. Nova upravna razdelitev okrajnih sodišč in upravnih okrajev na Kranjskem je bila objavljena konec julija in sredi avgusta leta 1849, a zaradi kadrovskih težav še ni začela. S 1. januarjem 1850 bi morala z odpravo dotedanjih okrajnih gospodsk oziroma okrajnih komisariatov začeti nova okrajna upravna razdelitev. Ker pa se to ni zgodilo, »... *so začasno sestavili okraj Kranj iz teritorijev dotedanjih okrajnih komisariatov Kranj – Velesovo, Škofja Loka, Tržič in Smlednik* ...«, ki pa so še naprej delovali kot sodni okraji. Končno so na Kranjskem upravni in sodni okraji začeli z uredbo namestništva za Kranjsko 8. marca 1850, ki je določila, da upravni okraj oziroma okrajno glavarstvo Kranj, ki je bilo eno od desetih okrajnih glavarstev na Kranjskem, obsega območje sodnih okrajev Kranja, Loke (Škofje Loke) in Tržiča. Na Kranjskem je bilo 32 sodnih okrajev, pristojnih za sojenje manjših kazenskih in civilnih zadev. S to ureditvijo je ponovno prišlo do ločitve upravne in sodne oblasti. Upravni okrajni organi so 8. marca 1850 začeli s svojim uradovanjem, organi sodnih okrajev pa šele s 1. junijem istega leta.⁵³

Od začasnega zakona o ustanovitvi občin 1849 do konca 1. svetovne vojne 1918

V drugi polovici štiridesetih let 19. stoletja so potekale živahne razprave o osnutku zakona o ustanovitvi občin v monarhiji. Načelo ministra za notranje zadeve grofa Franca Stadiona⁵⁴ (zaradi bolezni ga je aprila 1849 zamenjal Aleksander Bach⁵⁵) s konca leta 1848 je bilo »... *naj katastrske občine določijo kot krajevne*

Stara Loka po letu 1814, str. 45–63.

52 Žontar, Nastanek in razvoj upravnih okrajev na Slovenskem do leta 1849, str. 143–146.

53 Razglas c. k. krajskega poglavarstva od 8. Sušca 1850; *Deželni zakonik in vladni list za krajsko kronovino* št. 492/1850; Žontar, Uvedba okrajne uprave na Kranjskem leta 1849, str. 529, 530, 540, 549; Žontar, Razvoj uprave in sodstva na območju Kranja od srede 18. do srede 19. stoletja, str. 212–213; *Enciklopedija Slovenije* 8, geslo: Okraj, str. 113–114.

54 Franz Stadion (1806–1853) je bil v času marčne revolucije leta 1848 notranji minister v avstrijskem cesarstvu. Pred tem je med drugim služboval tudi v Trstu. *Enciklopedija Slovenije* 12, geslo: Stadion Franz, str. 256.

55 Aleksander Bach (1813–1893) je bil med leti 1849 in 1859 notranji minister v avstrijskem cesarstvu.

občine. Le na ta način je mogoče doseči, da ima vsaka občina sklenjeno ozemlje ...».⁵⁶ Cesar Franc Jožef I.⁵⁷ je začasni zakon o občinah podpisal 17. marca 1849. Z njim je bila podana pravna podlaga za ustanavljanje krajevnih občin tudi v deželi Kranjski. Za njihovo ustanavljanje je bilo postavljeno načelo, naj katastrske občine kot samostojne celote praviloma postanejo nove krajevne občine. Kjer pa bi se pokazalo, da majhne občine ne bi zmogle opraviti vseh naloženih obveznosti, je bilo dovoljeno več sosednjih majhnih katastrskih občin združiti v eno krajevno občino. Pojavilo se je tudi mnenje o škodljivosti premajhnih občin, kajti te niso le same sebi napoti, marveč povzročajo tudi državi velike stroške in počasno poslovanje. Upoštevati je bilo treba načelo, da se morajo združevati le katastrske občine v celoti in morajo take ostati tudi v okviru enega sodnega okraja. S tem je dobila občina zaključeno, natančno razmejeno ozemlje. Kot samoupravne krajevne občine so imele lastne lokalne naloge in oblastne naloge, ki jih je nanje prenesla država.

Prvo leto je bila naloga ustanavljanja občin naložena okrožnim državnim uradom, ki pa so jih konec leta 1849 odpravili, zato so februarja 1850 to nalogo dobili okraji in njihovi okrajni glavarji. Ker so uskladili vse pripombe, ki so jih z novo upravno-teritorialno razdelitvijo državni organi dobili, je bil 10. aprila 1850 v *Deželnem zakoniku in vladnem listu za krajnsko kronovino* objavljen razglas z dne 8. marca 1850 o razdelitvi dežele Kranjske na deželna sodišča, okrajna glavarstva, kazenska sodišča, okrajna sodišča oziroma sodne okraje, davčne urade, katastrske srenje (katastrske občine) in seliša (naselja). V njem krajevne občine še niso opredeljene. Število katastrskih občin, ki so praviloma obsegala območja dotedanjih podobčin, je bistveno večje od števila krajevnih občin, katerih seznam za Kranjsko je bil narejen že 2. junija 1850, objavljen pa šele februarja 1854.⁵⁸

56 Polec, Uvedba občin na Kranjskem l. 1849/1850, str. 687; Žontar, Uvedba okrajne uprave na Kranjskem leta 1949, str. 529.

57 Franc Jožef se je rodil 18. avgusta 1830, umrl pa je 21. novembra 1916. Kot avstrijski cesar Franc Jožef I. je vladal od leta 1848 do smrti 1916. Do razpada monarhije leta 1918 ga je nasledil cesar Karl I. *Enciklopedija Slovenije* 3, geslo: Franc Jožef I. str. 138 in geslo: Habsburžani, str. 412–416.

58 Žontar, Razvoj uprave in sodstva na območju Kranja od srede 18. do srede 19. stoletja, str. 212;

Razglas o upravnih in sodnih razdelitvah dežele Kranjske, objavljen 10. aprila 1850. (*vir: Deželni zakonik vojvodine Kranjske, 1850*)

Razglas z dne 8. marca 1850 je deželo Kranjsko razdelil na deželni sodišči Novo mesto in Ljubljana. Obe deželni sodišči sta bili razdeljeni na okraje, ki so jih vodili okrajni glavarji, okraji pa na sodne okraje, ki so bili hkrati tudi območja davčnih uradov, ti pa na katastrske srenje (občine) in njim pripadajoča seliša (naselja).

Škofjeloško območje je spadalo v okraj in pod okrajno glavarstvo Kranj ter v sodni okraj in davčni urad Loka. V njegovem okviru so bile naslednje katastrske občine in njim pripadajoča naselja:

- **katastrska občina Bukovica** (naselja: Knape, Ševlje in Bukovica),
- **katastrska občina Danje/Dajne** (naselja: Zgornje Danje/Zgornje Dajne, Spodnje Danje/Spodnje Dajne, Ravne, Zabrdno/Za Berdo in Torka),
- **katastrska občina Davča** (naselje Davča),
- **katastrska občina Dobje** (naselja: Dobje in Predmost, Hotavlje, Kremenik, Poljane in Vinharje),
- **katastrska občina Dolenčice** (naselja: Javorje, Dolenčice in Murave),
- **katastrska občina Dolenja Dobrava** (naselja: Dolenja Dobrava, Žirovski Vrh/Žirovski verh, Zgornja Dobrava, Todraž in Bačne),
- **katastrska občina Dolenja vas** (naselji Dolenja vas in Golica),
- **katastrska občina Dolenje Brdo/Dolenje berdo** (naselja: Dolenje Brdo/Dolenje berdo, Žabja vas, Zgornje Brdo/Zgornje berdo in Srednja vas),
- **katastrska občina Dražgoše** (naselji Dražgoše pri Cerkvi/Dražgoše per Cerkvi in Dražgoše pri Pečeh/Dražgoše per Pečeh),
- **katastrska občina Dorfarje** (naselja: Dorfarje, Forme in Sveti Duh),
- **katastrska občina Fara/Stara Loka** (naselja: Fara/Stara Loka, Trnje, Virlog, Vešter in Binkelj),
- **katastrska občina Godešič** (naselje Godešič),
- **katastrska občina Gorenja vas** (naselja: Gorenja vas, Žirovski Vrh/Žirovski verh, Sestranska vas in Trata),
- **katastrska občina Hotavlje** (naselja: Hlavče Njive, Hotavlje, Srednje Brdo/Srednje berdo, Suša, Volaka in Čabrače),
- **katastrska občina Kališe** (naselji Kališe in Lajše),
- **katastrska občina Koprivnik** (naselji Koprivnik in Mrzli Vrh/Merzli verh),
- **katastrska občina Kovski Vrh/Kovski verh** (naselji Kovski Vrh/Kovski verh in Sveta Sabota),
- **katastrska občina Križna Gora** (naselja: Križna Gora, Lavtarski Vrh/Lavtarski verh, Planica in Čepulje),
- **katastrska občina Laniše** (naselja: Hobovše, Laniše, Nova Oselica in Sovodenj/Zavoden),
- **katastrska občina Lenart** (naselje Sveti Lenart),

Žontar, Uvedba okrajne uprave na Kranjskem leta 1849, str. 549; Polec, Uvedba občin na Kranjskem l 1849/1850, str. 695–717, 720.

- **katastrska občina Sorica** (naselja: Porezen, Zgornja Sorica in Spodnja Sorica),
- **katastrska občina Staniše** (naselja: Log/Na logu, Staniše in Valterski Vrh/Valterski verh),
- **katastrska občina Stara Oselica** (naselji Stara Oselica in Hobovše),
- **katastrska občina Stari Dvor** (naselja: Virmaše, Grenc/Grenec in Stari Dvor),
- **katastrska občina Studeno** (naselja: Ruden, Studeno in Češnjica),
- **katastrska občina Suha** (naselja: Lipica, Trata in Suha),
- **katastrska občina Sveta Barbara** (naselje Sveta Barbara),
- **katastrska občina Sveti Klemen** (naselja: Sveti Klemen, Sveti Mohor in Zabrekve/Zabrekove),
- **katastrska občina Sveti Križ** (naselje Sveti Križ),
- **katastrska občina Sveti Ožbolt** (naselja: Sveti Andrej, Sveti Ožbolt in Svetega Petra Hrib/Sveti Peter),
- **katastrska občina Trebija** (naselja: Fužine, Kladje, Podgora in Trebija),
- **katastrska občina Visoko** (naselja: Log/Poljanski Log, Smoldno/Smovdno in Visoko),
- **katastrska občina Zali Log** (naselja: Osojnik, Potok, Zali Log in Zala),
- **katastrska občina Sopotnica/Zapotnica** (naselja: Sveti Florjan, Gabrovo, Sopotnica/Zapotnica in Breznica),
- **katastrska občina Zgornja Luša/Zgornja Luža** (naselja: Zgornja Luša/Zgornja Luža, Spodnja Luša/Spodnja Luža in Sveti Tomaž),
- **katastrska občina Gorenja Ravan/Zgornja rovan** (naselja: Dolenja Žetina/Dolenja Šetina, Dolenja Ravan/Dolenja rovan, Gorenja Žetina/Gorenja Šetina, Jazbine, Jelovica, Malenski Vrh in Gorenja Ravan/Gornja rovan),
- **katastrska občina Zminec/Sminec** (naselja: Gabrk, Zminec/Sminec, Bodovlje in Brode),
- **katastrska občina Žabnica** (naselji Žabnica in Šutna) ter
- **katastrska občina Železniki** (naselje Železniki).

Območje Žirov pa je spadalo v okrajno glavarstvo Vipava in sodni okraj Idrija.⁵⁹

Čeprav seznam občin uradno še ni bil objavljen, so dejansko obstajale že od začetka junija 1850 dalje. Zato so v duhu določil začasnega zakona o občinah že do konca oktobra opravili volitve občinskih odbornikov, ki so nato izvolili svoje župane. Pri poslovanju so imeli župani veliko težav zaradi neznanja ali slabega znanja nemščine, v večini primerov so bili nepismeni; ker je bilo med njimi veliko gostilničarjev, so uradovali kar v svojih gostilnah. Zaradi takih in podobnih težav je bilo delo županov in občinskih odborov zelo omejeno.⁶⁰ Z uveljavitvijo t. i.

59 Razglas c. k. krajskega poglavarstva od 8. Sušca 1850; Žontar, Občinski red za Kranjsko leta 1866, str. 97.

60 Polec, Uvedba občin na Kranjskem l. 1849/1850, str. 712, 716, 720; Stariha, Novoizvoljeni župani in njihove težave ob začetku občinske samouprave, str. 511–528.

Bachovega absolutizma, ki je »... uveljavil centralizem in širil veljavo nemščine, ki jo je uveljavil kot notranji jezik uprave in sodišč...«,⁶¹ so občine skoraj povsem izgubile svojo samoupravno samostojnost. V začetku leta 1852 je bilo odpravljen načelo javnega razpravljanja v občinskih odborih, do nadaljnjega so bile v začetku maja 1853 odpravljene volitve občinskih predstojništev, dotedanji občinski funkcionarji pa so morali do sprejetja novih predpisov o občinah, kar se je zgodilo šele v šestdesetih letih 19. stoletja, ostati na svojih dolžnostih in tega ni bilo mogoče odkloniti.

Čeprav je bil za območje dežele Kranjske seznam občin izdelan, a ne objavljen, že v začetku junija 1850, in kljub pozivu notranjega ministra cesarstva Aleksandra Bacha septembra istega leta o izdelavi šematizma (seznama) vseh občin v državi,⁶² je bil pregled lokalne upravno-teritorialne razdelitve dežele Kranjske razglašen z uredbo ministrstva za notranje zadeve, pravosodje in finance šele 4. februarja 1854. Uredba je bila objavljena v *Deželnem uradnem listu za Krajnsko vojvodino* šele konec maja istega leta. Ker je leta 1853 spet prišlo do reorganizacije na okrožni in okrajni ravni, odpravljena so bili namreč okrožja in upravni ter sodni okraji, so katastrske občine iz razglasa z dne 8. marca 1850 z uredbo februarja 1854 na Kranjskem razporedili v 501 krajevno občino. Te pa v nove »mešane« okraje oziroma okrajne urade, v katerih sta bili spet združena upravna in sodna okrajna oblast. V »mešanem« okraju Loka je takrat živel 25 085 prebivalcev. V njem je delovalo 15 krajevnih občin ali krajevnih srenj, kakor so v predpisu imenovane občine. Vanje je bilo uvrščenih 51 katastrskih občin, tedaj imenovane katastrske srenje, skupaj s kraji, ki so bili vanje razporejeni z uredbo iz začetka marca 1850. Za vsako krajevno občino in katastrsko občino sta navedena tudi število prebivalcev oziroma število duš ter župnija, v katero je katastrska občina spadala, ter njena kvadratura izmerjena v oralih.

V sodnem okraju Loka leta 1850 oziroma v okraju Loka iz maja leta 1854, ko so bile uradno objavljene že poleti 1850 ustanovljene občine na Kranjskem, so bile postavljene naslednje krajevne srenje/krajevne občine in vanje vključene katastrske srenje/katastrske občine:

- **krajevna občina Češnjica**, 1 714 prebivalcev (katastrske občine: Sveti Križ, Dražgoše, Martinj Vrh/Martin verh in Studeno),
- **krajevna občina Dolenja vas**, 1 160 prebivalcev (katastrske občine: Dolenja vas, Sveti Lenart in Zgornja Luša/Zgornja Luža),
- **krajevna občina Dorfarje**, 1 646 prebivalcev (katastrske občine: Dorfarje, Žabnica in Stari Dvor),
- **krajevna občina Fara/Stara Loka**, 1 425 prebivalcev (katastrske občine: Fara/Stara Loka, Križna Gora in Pevno/Peven),
- **krajevna občina Godešič**, 1 023 prebivalcev (katastrske občine: Godešič, Reteče in Suha),

61 *Enciklopedija Slovenije* 1, geslo: Bachov absolutizem, str. 167.

62 Polec, Uvedba občin na Kranjskem l. 1849/1850, str. 727–728.

Poljane nad Škofjo Loko v prvi polovici 20. stoletja. Samostojna občina so bile do leta 1955, ko so jih priključili k občini Gorenja vas. (hrani: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki)

- **krajevna občina Loka**, 2 476 prebivalcev (katastrski občini Loka in Puštal),
- **krajevna občina Nove Poljane**, 1 822 prebivalcev (katastrske občine: Dolenčice, Podobeno, Pod Vrhom/Pod verhom in Zgornja Ravan/Zgornja rovan),
- **krajevna občina Oselica**, 3 206 prebivalcev (katastrske občine: Stara Oselica, Koprivnik, Laniše, Leskovica, Pod jelenovim brdom/Pod jelenovim berdom in Trebija),
- **krajevna občina Stare Poljane**, 1 722 prebivalcev (katastrske občine: Dobje, Dolenje Brdo/Dolenje berdo, Kovski Vrh/Kovski verh in Visoko),
- **krajevna občina Selca/Selce**, 1 934 prebivalcev (katastrske občine: Selca/Selce, Sveti Klemen, Kališe, Nemilje in Bukovica/Bukovca),
- **krajevna občina Sorica**, 844 prebivalcev (katastrski občini Sorica in Danje/Dajne),
- **krajevna občina Trata**, 2 709 prebivalcev (katastrske občine: Dolenja Dobrava. Gorenja vas, Hotavljje in Lučine),
- **krajevna občina Zali Log**, 800 prebivalcev (katastrski občini Zali Log in Davča),
- **krajevna občina Zminec/Sminec**, 1 276 prebivalcev (katastrske občine: Zminec/Sminec, Sveta Barbara, Sveti Ožbolt, Sopotnica/Zapotnica in Staniše),
- **krajevna občina Železniki**, 1 328 prebivalcev (katastrska občina Železniki).

V okraj Idrija pa je spadala **krajevna občina Žiri**, 3 530 prebivalcev (katastrske občine: Žiri, Vrsnik, Dobračeva, Javorjev Dol, Ledine, Ledenice in Žirovski Vrh). Ta upravno-teritorialna razdelitev krajev po krajevnih in katastrskih občinah je upoštevana tudi v obsežnem abecednem seznamu krajev na Kranjskem, ki je bil

objavljen konec septembra 1857, narejen pa je bil po podatkih za leto 1854.⁶³

Kljub načelu, zapisanem v začasnem zakonu o občinah, ko naj bi katastrske občine postale tudi krajevne občine, se snovalci občin tega niso držali. Na loškem območju se je to zgodilo le pri občini Železniki, vse ostale krajevne občine pa so tvorile 3 do 4 katastrske občine.

Nova občinska zakonodaja v monarhiji je bila sprejeta aprila 1859, vendar ni začela veljati. Za slovensko območje je pomembna le zato, ker je v izrazoslovje dokončno uvedla slovenski izraz občina in za predstojnike občin izraz župan.⁶⁴ Leta 1862 je bil sprejet nov okvirni občinski zakon, ki je bil podlaga za sprejem deželnih občinskih redov. Na Kranjskem je bil občinski red skupaj z občinskim volilnim redom sprejet 17. februarja 1866. Predpisa sta bila v veljavi do razpada monarhije, z vsebino pa vplivala tudi na jugoslovansko občinsko zakonodajo po koncu 1. svetovne vojne.⁶⁵

Po določilu v 1. členu občinskega reda je bilo uzakonjeno, da se morajo dosedanje krajevne občine na novo konstituirati. V tem procesu so se smele dotedanje občine združevati in tudi razdruževati. Zaradi bližajočih volitev v občinske zastopse so z ustanavljanjem občin morali pohiteti. Snovalci novih občin so ugotavljali, da so majhne občine neučinkovite, saj »... *jim primanjkuje materialnih in duhovnih moči, da bi se ... razvijale in zadostile svojim dolžnostim* ...«. ⁶⁶ Zato se je večina novih občin povečala, njihovo število pa se je kar precej zmanjšalo. Nov seznam občin zasledimo šele za leto 1869. Ker so do leta 1868 obnovili leta 1853 odpravljene politične (upravne) in sodne okraje, so nove občine (nič več se ne imenujejo krajevne občine) navedene po sodnih okrajih. Po novem je bilo na loškem območju namesto dotedanjih 15 ustanovljenih 9 nekoliko večjih občin. Navedene so v okviru obnovljenega sodnega okraja Loka, ki se je poslej imenoval Škofja Loka. Bil je eden od treh sodnih okrajev v okviru okraja oziroma okrajnega glavarstva Kranj.

Po stanju 31. decembra 1869 je v devetih občinah v sodnem okraju Škofja Loka

63 Razdelitev krajske dežele; Razpis c. k. krajskega deželnega poglavarja od 25. Septembra 1857, s katerim se abecedni spisek seliš krajske dežele razglaš. Abecedni spisek imen vseh seliš, grašin, gradov in gradičev v krajski vojvodini z ozirom na razdelitev dežele leta 1854, [Alphabetisches Verzeichnis der neugebildeten Ortsgemeinden im Kronlande Krain, brez datuma]. (V seznamu so po nemškem abecednem vrstnem redu navedene vse 501 občine, kolikor jih je bilo leta 1850 ustanovljenih na Kranjskem). Žontar, Občinski red za Kranjsko leta 1866, str. 97–98. Avtor nove okraje oziroma njihove urade na str. 97 poimenuje kot »mešani okrajni uradi«. Žontar, Načrt preureditve občin na Kranjskem v letih 1868 do 1888, str. 560; *Enciklopedija Slovenije* 8, geslo: Okraj, str. 114 in geslo: Okrožje, str.116.

64 Polec, »Župan« in »občina« v novejšem slovenskem izrazoslovju, str. 233

65 Občinski red za vojvodstvo kranjsko, str. 4–30; Občinski volilni red za vojvodstvo kranjsko, str. 31–42; Polec, Uvedba občin na Kranjskem l. 1850, str. 727–728; *Enciklopedija Slovenije* 8, geslo: Občina, str. 49–51.

66 Žontar, Načrt preureditve občin na Kranjskem v letih 1868 do 1888, str.554.

v 3.789 hišah živelo 24 032 prebivalcev (11 574 moških in 12 458 žensk). V seznamu so nove občine, v katere so vključili naselja odpravljenih občin, navedene s kraji (ne pa s katastrskimi občinami), ki so jim pripadali. V primerjavi s seznamom občin iz leta 1850 oziroma 1854 sta bili na **novu ustanovljeni občini Javorje in Poljane, novi občini Fara/Stara Loka in Loka se poslej imenujeta občina Stara Loka in občina Škofja Loka**. Odpravljene pa so bile krajevne občine Češnjica, Dolenja vas, Dorfarje, Godešič, Nove Poljane, Stare Poljane, Zali Log in Zminec. V sodnem okraju Škofja Loka so ustanovili naslednjih 9 novih občin:

- **občina Javorje**, 289 hiš, 1 797 prebivalcev, od tega 882 moških in 915 žensk (kraji: Javorje, Delnice/Devnice, Dolenčice, Dolenja Ravan/Dolenja rovan, Dolenja Žetina/Dolenja Šetina, Gabrška Gora, Gorenja Žetina/Gorenja Šetina, Jarčje Brdo/Jarčje berdo in Krivo Brdo/Krivo berdo, Jazbine, Jelovica, Kobiljek in Lom, Lovsko Brdo/Lovsko berdo, Malenski Vrh/Malenski verh, Mlaka, Murave/Murava, Podobeno, Podvrh/Podverh, Zapreval/Zaprevoljam, Zgornja Ravan/Zgornja rovan, Četena Ravan/Četena rovan in Volča/Vovč;
- **občina Oselica**, 501 hiša, 2 850 prebivalcev, od tega 1 409 moških in 1 441 žensk (kraji: Stara Oselica, Davča/Davča Lekovska oziroma Leskovška Davča, Fužine, Hobovše pri Stari Oselici, Hobovše pri Novi Oselici, Krnice/Kernice, Kladje, Kopačnica, Koprivnik, Lajše, Laniše, Laze, Leskovica/Leskovca, Mrzli Vrh/Mrzli verh, Novine, Nova Oselica, Podgora, Podjelovo Brdo/Podjelovo berdo, Podlanišče, Podpleče, Robidnica, Sovodenj/Zavoden, Studor, Trebija/Terbija, Tičje Brdo/Tičje berdo in Debeni/Dobenj;
- **občina Poljane**, 259 hiš, 1 517 prebivalcev, od tega 717 moških in 800 žensk (kraji: Dobje in Predmost, Dolenje Brdo/Dolenje berdo, Gorenje Brdo/Gorenje berdo, Hotavlje, Kovski Vrh/Kovski verh, Kremenik, Log, Poljane, Sveta Sabota (v krajevnem repertoriju iz leta 1884 za leto 1880 imenovan Bukov Vrh), Žabja vas, Smoldno, Srednja vas, Vinharje in Visoko;
- **občina Selca/Selce**, 799 hiš, 4 722 prebivalcev, od tega 2 283 moških in 2 439 žensk (kraji: Bukovica, Dunaj, Hrib, Kras, Laško, Strmica/Stermica in Bukovščica (v krajevnem repertoriju iz leta 1884 so bili zaselki Dunaj, Hrib, Kras, Laško, Strmica/Stermica in Bukovščica združeni v kraj Bukovščica), Dolenja vas, Dražgoše pri Cerkvi, Dražgoše Na Pečeh, Jamnik, Kališe, Knape, Lajše, Martinj Vrh/Martinj verh, Nemilje, Zgornja Luša/Zgornja Luža, Ostri Vrh/Ojstri verh, Podblica, Potok, Pozirno/Posirn, Leše in Bresovnica (v krajevnem repertoriju iz leta 1884 so bila naselja Potok, Pozirno/Pozirn, Leše in Bresovnica združeni v kraj Sveti Mohor), Podlonk, Prtovč/Pertovc, Dragoslavca in Škovine (v krajevnem repertoriju iz leta 1884 so naselja Podlonk /Podlong/, Prtovč/Pertovc, Dragoslavca in Škovine združena v kraj Podlonk, v repertoriju naveden kot Podlong), Rovte, Dragobaček in Sveti Lenart (v krajevnem repertoriju iz leta 1884 so naselja Rovte, Dragobaček in Sveti Lenart združeni v kraj Sveti Lenart), Rovte in Njivica (v repertoriju iz leta 1884 se naselji Rovte in Njivice združita v kraj Rovte pri Nemiljah), Rastovka in Golica (v krajevnem

repertoriju iz leta 1884 sta bili naselji Rastovka in Golica združeni v kraj Golica), Rudno, Ševlje, Selca/Selce, Stirpnik, Studeno, Sveti Tomaž, Topolje in Zabrekve/Zabrekovo (v krajevnem repertoriju iz leta 1884 se naselji Topolje in Zabrekve/Zabrekovo združita v kraj Zabrekovje, imenovan tudi Zabrekuje), Česnjica, Spodnja Luša/Spodnja Luža v fari Svetega Lenarta in Spodnja Luša/Spodnja Luža v fari Selce (v repertoriju iz leta 1884 se kraja združita v kraj Spodnja Luša/Spodnja Luža);

- **občina Sorica/Zorica**, 199 hiš, 1 748 prebivalcev, od tega 878 moških in 870 žensk (kraji: Davča, Zgornje Danje/Zgornje Dajne, Zgornja Sorica/Zgornja Zorica, Osojnik, Porezen, Potok, Ravne, Zabrdó/Za Berdom, Zala, Zali Log, Torka, Spodnje Danje/Spodnje Dajne in Spodnja Sorica/Spodnja Zorica);
- **občina Stara Loka**, 647 hiš, 3 767 prebivalcev, od tega 1 728 moških in 2 039 žensk (kraji: Stara Loka, Dorfarje, Crngrob/Černgrob, Virmaše, Forme, Sveti Duh, Godešič/Godešiče, Gorenja vas, Grenc/Grenec, Križna Gora, Lavtarski Vrh/Lavtarski verh, Lipica, Moškrin, Pevno/Peven, Planica, Reteče, Žabnica, Šutna, Stari Dvor, Trnje/Ternje, Trata, Čepulje, Virlog/Berlog, Vešter/Vester, Binkelj in Suha);
- **občina Škofja Loka**, 527 hiš, 3 885 prebivalcev, od tega 1 797 moških in 2 088 žensk (kraji: Sveti Andrej, Sveta Barbara, Škofja Loka (mesto), Karlovec/predmestje, Studenec/predmestje, Kapucinsko predmestje, Trata/predmestje (v krajevnem repertoriju iz leta 1884 so naselja Škofja Loka mesto in vsa štiri predmestja združena v kraj Škofja Loka), Breznica, Puštal, Sveti Florjan, Gabrk/Gabrek, Gabrovo, Hosta, Log/Na Logu, Sveti Ožbolt, Sveti Peter (Staniše), Sveti Filip in Jakob, Sopotnica/Zapotnica, Zminec/ Sminec, Staniše, Vincarje, Bodovlje in Brode);
- **občina Trata**, 430 hiš, 2 458 prebivalcev, od tega 1 214 moških in 1 244 žensk (kraji: Brebovnica, Dolenja Dobrava, Dolge Njive, Gorenja vas, Hotavljje, Hlavče Njive, Lučine/Lučne, Prelesje, Zadobje, Žirovski Vrh Svetega Antona/Žirovski verh pri Svetem Antonu, Žirovski Vrh Svetega Urbana/Žirovski verh pri Svetem Urbanu, Suša, Sestranska vas, Zgornja Dobrava, Srednje Brdo/Srednje berdo, Suhi Dol in Goli Vrh/Goli verh, Todraž, Trata, Čabrače, Bačne in Volaka);
- **občina Železniki/Železnike**, 138 hiš, 1 288 prebivalcev, od tega 666 moških in 662 žensk (kraj Železniki/Železnike). Kljub zakonskemu načelu, da se kraji ne smejo deliti med dve občini, se na primer del kraja Hotavljje nahaja v občini Poljane, del pa v občini Trata. Podobno je z Davčo, katere en del je v občini Oselica, drugi del v občini Sorica. Območje občine Žiri, ki je konec leta 1869 imela 3 649 konec leta 1880 pa 3 741 prebivalcev, je bilo v okviru okraja oziroma okrajnega glavarstva Logatec in sodnega okraja Idrija.⁶⁷

⁶⁷ *Imenik krajev vojvodine kranjske sestavljen na podlagi ljudskega štetja od 31. decembra 1869*, str. 35–40; Žontar: Občinski red za Kranjsko leta 1866, str. 98–99; *Special*

Orts-Repertorien der in Oesterreichischen Reichsrathe vertretenen K nigreiche und Länder,

V sedemdesetih in osemdesetih letih 19. stoletja so v deželnem zboru Kranjske potekale živahne razprave o smiselnosti oblikovanja večjih ali manjših občin, vendar se niso uspeli o ničemer dogovoriti. Rezultat je bil le, da je »... *Deželni zbor ... začel dovoljevati teritorialne spremembe občin ...*«, sicer pa je bil »... *zakon iz leta 1866 ... vse do leta 1933 podlaga občinskemu življenju ...*«. ⁶⁸ Po objavi rezultatov štetja prebivalstva leta 1890 je bilo na loškem območju še vedno 9 občin. ⁶⁹ Nekaj sprememb pri občinah na območju sodnega okraja Škofja Loka je zaslediti v *Leksikonu občin za Kranjsko*, ki je bil izdelan na podlagi rezultatov ljudskega štetja z dne 31. decembra 1900, ki so bili uradno objavljeni leta 1906. Občine so ponovno opredeljene s katastrskimi občinami, te pa z vanje pripadajočimi kraji. Očitno je bila z dovoljenjem deželnega zbora za Kranjsko ponovno ustanovljena občina Zminec, tako da je bilo poslej na loškem območju 10 občin, ki so združevale dosedanjih 51 katastrskih občin. To so bile:

- **občina Javorje** obsega 3 548 hektarjev, 283 hiš, 1 615 prebivalcev, od tega 800 moških in 815 žensk, vsi so bili katoličani, njihov občevalni jezik je bila slovenščina. Imela je naslednje 4 katastrske občine in njim pripadajočih 21 krajev: *katastrska občina Dolenčice* (kraji: Dolenčice, Javorje in Murave), *katastrska občina Podobeno* (kraji: Delnice, Gabrška Gora, Lovsko Brdo, Podobeno, Volča/Volče ter Zakobiljek in Lom), *katastrska občina Podvrh* (kraji: Četena Ravan, Jarčje Brdo in Krivo Brdo, Mlaka, Podvrh in Zapreval/Zaprevolam) in *katastrska občina Zgornja Ravan* (kraji: Jazbine, Jelovica, Malenski Vrh, Spodnja Ravan, Zgornja Ravan, Dolenja Žetina in Gorenja Žetina);
- **občina Oselica** obsega 7 234 hektarjev, 519 hiš, 2 766 prebivalcev, od tega 1 273 moških in 1 493 žensk, vsi so bili katoličani, njihov občevalni jezik je bila slovenščina. Imela je naslednjih 6 katastrskih občin in njim pripadajočih 26 krajev: *katastrska občina Koprivnik* (kraj: Koprivnik in Mrzli Vrh), *katastrska občina Laniše/Lanišče* (kraji: Hobovše pri Novi Oselici, Laniše/Lanišče, Nova Oselica in Sovodenj/Zavodenj), *katastrska občina Leskoviča* (kraji: Davča, Kopačnica, Krnice, Lajše, Laze, Leskoviča, Novine, Robidnica, Studor, Tičje Brdo in Debeni/V Debenih), *katastrska občina Stara Oselica* (kraj: Hobovše pri Stari Oselici in Stara Oselica), *katastrska občina Podjelovo Brdo* (kraji: Podjelovo Brdo, Podlanišče in Podpleče) in *katastrska občina Trebija/Terbija* (kraji: Fužine, Kladje, Podgora in Trebija/Terbija);
- **občina Poljane** obsega 2 929 hektarjev, 259 hiš, 1 422 prebivalcev, od tega 630 moških in 792 žensk, vsi so bili katoličani, njihov občevalni jezik je bila slovenščina. Imela je naslednje 4 katastrske občine in njim pripadajočih 14 krajev: *katastrska občina Dobje* (kraji: Dobje in Predmost, Hotavlje,

str. 44–50.

68 Žontar, Načrt preureditve občin na Kranjskem v letih 1868 do 1888, str. 553–568, 569.

69 *Specialni repertorij krajev na Kranjskem po rezultatih popisa ljudstva dne 31. decembra 1890*, str. 38–44.

Selca - Pred Dolenjo vasi

Gruča kmečkih hiš ob potoku Selnica v Selcih nad Škofjo Loko okoli leta 1930.

(hrani: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki)

Kremenik, Poljane in Vinharje), *katastrska občina Dolenje Brdo* (kraji: Dolenje Brdo, Gorenje Brdo, Srednja vas in Žabja vas), *katastrska občina Kovski Vrh* (kraja Bukov Vrh in Kovski Vrh), *katastrska občina Visoko* (kraji: Log, Smoldno in Visoko);

- **občina Selca/Selce**, obsega 12 654 hektarjev, 805 hiš, 4 659 prebivalcev, od tega 2 269 moških in 2 390 žensk, vsi so bili katoličani, njihov občevalni jezik je bila slovenščina. Imela je naslednjih 12 katastrskih občin in njim pripadajočih 27 krajev: *katastrska občina Bukovica* (kraji: Bukovica, Knape in Ševlje), *katastrska občina Bukovščica* (kraji: Bukovščica, Sveti Mohor in Zabrekve), *katastrska občina Dolenja vas* (kraja Dolenja vas in Golica), *katastrska občina Dražgoše* (kraja Dražgoše na Pečeh in Dražgoše pri Cerkvi), *katastrska občina Kališe/Kališče* (kraja Kališe/Kališče in Lajše), *katastrska občina Zgornja Luša* (kraji: Spodnja Luša, Zgornja Luša in Sveti Tomaž), *katastrska občina Nemilje* (kraji: Jamnik, Nemilje, Podblica in Rovte pri Nemiljah), *katastrska občina Selca/Selce* (kraj Selca/Selce), *katastrska občina Studeno* (kraji: Češnjica, Rudno in Studeno), *katastrska občina Sveti Križ* (kraja Podlonk in Prtovč/Prtovič), *katastrska občina Sveti Lenart* (kraj Sveti Lenart) in *katastrska občina Sveti Nikolaj* (kraja Ostri Vrh in Martinj Vrh);
- **občina Sorica**, obsega 7 385 hektarjev, 227 hiš, 1 838 prebivalcev, od tega 908 moških in 930 žensk, vsi so bili katoličani, njihov občevalni jezik je bila slovenščina. Imela je naslednje 4 katastrske občine in njim pripadajočih 13 krajev: *katastrska občina Danje* (kraji: Spodnje Danje, Zgornje Danje, Ravne, Torka in Zabrdo), *katastrska občina Davča* (kraj Davča), *katastrska občina Sorica* (kraji: Porezen, Spodnja Sorica in Zgornja Sorica) in *katastrska občina Zali Log* (kraji: Osojnik, Potok, Zala in Zali Log);

- **občina Stara Loka** obsega 4 452 hektarov, 670 hiš, 3 680 prebivalcev, od tega 1 681 moških in 1 999 žensk, vsi so bili katoličani, občevalni jezik 3 679 prebivalcev je bila slovenščina, 1 prebivalec je kot občevalni jezik navedel nemščino. Imela je naslednjih 9 katastrskih občin in njim pripadajočih 27 krajev: *katastrska občina Dorfarje* (kraji: Dorfarje, Forme, Sveti Duh in Šutna/del), *katastrska občina Godešič/Godešiče* (kraj Godešič/Godešiče), *katastrska občina Križna Gora* (kraji: Čepulje, Križna Gora, Lavtarski Vrh in Planica), *katastrska občina Pevno/Peven* (kraji: Crngrob, Moškrin, Papirnica/Papernica/del in Pevno/Peven), *katastrska občina Reteče* (kraja Gorenja vas in Reteče), *katastrska občina Stara Loka* (kraji: Bešter, Binkelj, Papirnica/Papernica/del, Stara Loka, Trnje in Virlog), *katastrska občina Stari Dvor* (kraji: Grenc/Grence, Stari Dvor in Virmaše), *katastrska občina Suha* (kraji: Lipica, Suha in Trata) in *katastrska občina Žabnica* (kraja Šutna/del in Žabnica);
- **občina Škofja Loka** obsega 590 hektarjev, 236 hiš, 2 210 prebivalcev, od tega 906 moških in 1 304 žensk, med njimi je bilo 2 206 katoličanov in 4 evangeličani, občevalni jezik 2 117 prebivalcev je bila slovenščina, 35 prebivalcev je kot občevalni jezik imelo nemščino, 1 srbohrvaščino, 22 pa druge občevalne jezike, za 35 prebivalcev o jeziku ni podatkov. Imela je 1 katastrsko občino, v katero so spadala Kapucinsko predmestje in predmestji Karlovec ter Studenec ter mesto Škofja Loka in Vincarje, ki so opredeljene kot del mesta;
- **občina Trata** obsega 5 004 hektarjev, 458 hiš, 2 452 prebivalcev, od tega 1 108 moških in 1 344 žensk, vsi so bili katoličani, njihov občevalni jezik je bila slovenščina. Imela je naslednje 4 katastrske občine in njim pripadajočih 21 krajev: *katastrska občina Dolenja Dobrava* (kraji: Bačne/Bačna, Dolenja Dobrava, Zgornja Dobrava, Todraž in Žirovski Vrh pri Svetem Urbanu), *katastrska občina Gorenja vas* (kraji: Gorenja vas, Sestranska vas, Trata in Žirovski Vrh pri Svetem Antonu), *katastrska občina Hotavlje* (kraji: Čabrače, Hlavče Njive, Hotavlje, Srednje Brdo, Suša, Volaka/Voljaka) in *katastrska občina Lučine/Lučna* (kraji: Brebovnica, Dolge Njive, Goli Vrh, Lučine/Lučna, Prelesje in Zadobje);
- **občina Zminec** obsega 5 732 hektarjev, 307 hiš, 1 717 prebivalcev, od tega 848 moških in 869 žensk, vsi so bili katoličani, občevalni jezik 1 716 prebivalcev je bila slovenščina, 1 prebivalec je kot občevalni jezik navedel nemščino. Imela je naslednjih 6 katastrskih občin in njim pripadajočih 17 krajev: *katastrska občina Puštal* (kraja Hosta in Puštal), *katastrska občina Sopotnica* (kraji: Breznica, Gabrovo, Sopotnica in Sveti Florjan), *katastrska občina Staniše/Stanišče* (kraji: Log, Staniše/Stanišče ter Sveti Filip in Jakob), *katastrska občina Sveta Barbara* (kraj Sveta Barbara), *katastrska občina Sveti Ožbolt* (kraji: Sveti Andrej, Sveti Ožbolt in Sveti Peter) in *katastrska občina Zminec* (kraji: Bodovlje, Brode, Gabrk in Zminec) ter
- **občina Železniki** obsega 845 hektarov, 139 hiš, 1 055 prebivalcev, od tega

V Železnikih se je spomin na francoske čase ohranil v hišnem imenu Pri Meru, ki izhaja iz francoske besede *maire* in pomeni župan. Posnetek prikazuje Železnike v obdobju med obema vojnama.

(hrani: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki)

506 moških in 549 žensk, občevalni jezik 1 051 prebivalcev je bila slovenščina, 2 prebivalca sta kot občevalni jezik navedla nemščino, 2 pa jezika, ki nista navedena. Imela je 1 *katastrsko občino Železniki* s krajem Železniki. Občina Žiri je še vedno spadala v okraj oziroma Okrajno glavarstvo Logatec in v sodni okraj Idrija.⁷⁰

Zadnja upravno-teritorialna razdelitev na občinskem nivoju pred koncem 1. svetovne vojne in razpadom Avstro-Ogrske monarhije je bila na podlagi ljudskega štetja po stanju 31. decembra 1910 uradno objavljena leta 1915. Občine tokrat niso opredeljene s katastrskimi občinami, ampak le s kraji, ki so jih zajemale. Dodan je le še podatek o skupnem številu prebivalcev po občinah in posameznih krajih, tako kot v vseh dotedanjih krajevnih pregledih. Okraji oziroma okrajna glavarstva in sodni okraji se niso spremenili, v sodnem okraju Škofja Loka so nastale še 3 nove občine. Tem so dodelili kraje, ki so jih izvzeli iz nekaterih dotedanjih občin, nekaj krajev pa so tudi porazdelili med že obstoječe občine. Skupno je bilo od leta 1910 dalje na Loškem 13 občin: na novo je bila ustanovljena

- **občina Česnjica**, 1 710 prebivalcev. Vanjo so vključili 8 krajev, ki so jih izvzeli iz občine Selca, in sicer: Česnjica, Dražgoše pri Cerkvi, Dražgoše Na Pečeh, Martinj Vrh, Ostri Vrh, Podlonk/Podlong ter Prtovč, Rudno in Studeno;
- **občina Javorje**, 1 009 prebivalcev. Odvzeli so ji 6 krajev: Delnice, Gabrška Gora, Lovsko Brdo, Podobeno, Volča ter Zakobiljek in Lom. Dodelili so jih k občini Poljane;

⁷⁰ *Leksikon občin kraljestev in dežel zastopanih v državnem zboru, izdelan po rezultatih popisa ljudstva dne 31. december 1900*, str. 58–67.

Sorica nad Železniki (816 m)

Sorica je bila pred 2. svetovno vojno središče istoimenske občine, ki je vključevala nižinska in hribovska naselja na levem in desnem bregu Selške Sore v zgornjem delu doline.

(hrani: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki)

- **občina Leskovica/Leskovca** je bila na novo ustanovljena, 641 prebivalcev. Vanjo so vključili 11 krajev, ki so jih izvzeli iz občine Oselica, in sicer: Davča, Debeni/V Debrnih, Krnice, Kopačnica, Lajše, Laze, Leskovica/Leskovca, Novine, Robidnica, Studor in Tičje Brdo;
- **občina Oselica**, 2 129 prebivalcev. Odvzeli so ji 11 krajev: Davča, Debeni/V Debenih, Kopačnica, Krnice, Lajše, Laze, Leskovica/Leskovca, Novine, Robidnica, Studor in Tičje Brdo. Dodelili so jih novoustanovljeni občini Leskovica/Leskovca;
- **občina Poljane**, 1 991 prebivalcev, k dotedanjim krajem so ji dodelili še 6, izvzetih iz občine Javorje, in sicer: Delnice, Gabrška Gora, Lovsko Brdo, Podobeno, Volča ter Zakobiljek in Lom;
- **občina Selca**, 2 877 prebivalcev. Odvzeli so ji 8 krajev: Češnjica, Dražgoše pri Cerkvi, Dražgoše Na Pečeh, Martinj Vrh, Ostri Vrh, Podlonk/Podlong in Prtovč, Rudno ter Studeno. Dodelili so jih k novoustanovljeni občini Češnjica;
- **občina Sorica**, 1 846 prebivalcev. Obdržala je vse dotedanje kraje;
- **občina Stara Loka**, 3 662 prebivalcev. Njeno območje se ni spremenilo;
- **občina Škofja Loka**, 2 211 prebivalcev. Dosedanjim delom občine se je pridružil kraj Podpulfrca;
- **občina Trata**, 2 422 prebivalcev. Obdržala je vse svoje dotedanje kraje;
- **občina Zminec**, 1 651 prebivalcev. Obdržala je vse svoje dosedanje kraje;
- **občina Železniki**, 941 prebivalcev. Njeno območje se ni spremenilo;
- **občina Sora** je bila na novo dodeljena v sodni okraj Škofja Loka, 490 prebi-

Gorenja vas kmalu po 1. svetovni vojni. Občinsko središče je bilo v naselju Trata, po katerem se je občina imenovala. (hrani: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki)

valcev. Obsegala je 5 krajev, in sicer: Dol, Draga, Gosteče, Pungert in Sora. Njeno območje je bilo izvzeto iz občine Medvode v sodnem okraju Ljubljana.⁷¹

Od konca 1. svetovne vojne 1918 do začetka 2. svetovne vojne 1941

Tik pred koncem 1. svetovne vojne in razpadom Avstro-Ogrske monarhije⁷² je 29. oktobra 1918 na območjih monarhije, v katerih so živeli Slovenci, Hrvati in Srbi, nastala Država Slovencev, Hrvatov in Srbov. 31. oktobra je bila ustanovljena Narodna vlada Slovencev v Ljubljani.⁷³ Za delovanje lokalnih oblasti sta bili pomembni naredbi Poverjenišstva za notranje zadeve Narodne vlade z dne 5. in 6. novembra 1918, ki sta razglasili, da so dosedanja okrajna glavarstva, davčni uradi in županstva podrejeni Narodni vladi. Za županstva, to je za občine, je bilo določeno »... naj poslujejo nadalje kakor doslej ...«, to je, da v »... okrajnih – sre-

71 *Allgemeines Verzeichnis der Ortsgemeinden und Ortschaften Österreich nach den ergebnissen der volkszählung von 31. Dezember 1910*, str. 136–137. Za občino Sora glej opombo št. 70, str. 82.

72 Karel I., zadnji avstrijski in habsburški cesar (cesar od leta 1916 do 1918), je premirje podpisal 3. novembra 1918. *Enciklopedija Slovenije* 9, geslo: Prva svetovna vojna, str. 398–409.

73 *Enciklopedija Slovenije* 2, geslo: Država Slovencev, Hrvatov in Srbov, str. 385–386; *Enciklopedija Slovenije* 7, geslo: Narodna vlada Slovencev, Hrvatov in Srbov, str. 307–308; Stiplovšek, Državna ureditev na jugoslovanskem ozemlju Slovenije 1918–1929, str. 18; Pivec, Kronološki pregled glavnih dogodkov, str. 760.

skih in občinskih oblastvih v kompetenčnem pogledu ostaja v veljavi stara avstrijska zakonodaja ...», kar je pomenilo, da so »... vse občinske in okrajne samouprave ohranile dosedanjo organiziranost in pristojnosti ...».⁷⁴

Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov je po sklenitvi premirja na bojiščih 3. novembra 1918 začela ogrožati italijanska napadalnost. Italijani so začeli zasedati območja, ki so ji bila dodeljena po tajnem londonskem paktu z dne 26. aprila 1915⁷⁵ kot nagrada za vstop v vojno na strani antantnih sil proti silam Avstro-Ogrske monarhije. Ponekod pa so tudi presegli določila londonskega pakta, saj so med drugim zasedli tudi del občine Oselica in Sorica, ki sta bili v okviru okraja Kranj. Ker zaradi italijanske okupacije Okrajno glavarstvo Logatec na svojem območju ni moglo poslovati z nekaterimi občinami oziroma županstvi, med njimi tudi z občino Žiri, »... se je okoliš občine žirske začasno odcepil od okrajnega glavarstva logaškega ter se priklopil Okrajnemu glavarstvu v Kranju ...«, in s tem v sodni okraj Škofja Loka. Kranjsko okrajno glavarstvo je tako do preklica na območju občine Žiri pridobilo iste pristojnosti, kot jih je imelo Okrajno glavarstvo Logatec. Ta uredba je stopila v veljavo 27. novembra 1918.⁷⁶

Država Slovencev, Hrvatov in Srbov je delovala le do 1. decembra 1918, ko se je zlasti zaradi italijanske ozemeljske agresivnosti⁷⁷ združila v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Mejna vprašanja z Italijo je kraljevina uredila z rapalsko mirovno pogodbo, ki so jo podpisali 12. novembra 1920. Občini Oselica in Sorica sta bili ponovno dodeljeni sodnemu okraju Škofja Loka in Okrajnemu glavarstvu Kranj, občina Žiri pa ponovno sodnemu okraju Idrija in Okrajnemu glavarstvu Logatec.⁷⁸

V obdobju Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev ter prvih letih Kraljevine Jugoslavije na občinskem nivoju ni bilo nobenih sprememb. Te so se dogajale na višjem upravnem področju. Vodile so v vedno večjo centralizacijo države. Narodno vlado, ki je imela kar precej suverenosti, je 20. januarja 1919 zamenjala Deželna vlada za Slovenijo, njo pa 2. avgusta 1921 Pokrajinska uprava za Slovenijo. Z uredbo o razdelitvi države na oblasti so kraljevino 26. aprila 1922 razdelili na 33 oblasti, ki so jih vodili veliki župani. Na slovenskem območju sta nastali ljubljanska in mariborska oblast. Isti dan sta bila sprejeta še Zakon o občni upravi in

74 Naredba Poverjenišтва za notranje zadeve, št. 2–11/1918; Naredba Poverjenišтва za notranje zadeve, št. 3–34/1918; Stiplovšek: Državna ureditev na jugoslovanskem ozemlju Slovenije 1918–1929, str. 18, 20; Žontar, Splošna okrajna uprava v Sloveniji v letih 1918 do 1941, str. 133.

75 *Enciklopedija Slovenije* 6, geslo: Londonski pakt.

76 Naredba Poverjenišтва za notranje zadeve, št. 14–140/1918; Žontar, Splošna okrajna uprava na Slovenskem v letih 1918 do 1941, str. 134.

77 *Enciklopedija Slovenije* 12, geslo: Srbsko-slovenski odnosi, str. 227–243, glej str. 229.

78 *Enciklopedija Slovenije* 1, geslo: Boj za meje, str. 305–314, glej str. 309–310; *Enciklopedija Slovenije* 10, geslo: Rapalska mirovna pogodba, str. 82–83; Žontar, Splošna okrajna uprava na Slovenskem v letih 1918 do 1941, str. 134; Naredba Poverjenišтва za notranje zadeve, št. 40–104/1921.

Zakon o oblastni in sreski samoupravi, ki je dotedanje okraje preimenoval v srez, okrajne glavarje pa v sreske poglavarje, ki jih je v smislu vse večje centralizacije imenoval minister za notranje zadeve. Ljubljanska oblast je združevala 11 okrajev/srezov, med njimi tudi okraj/srez Kranj. Dana je bila možnost, da se pri večjih srezih lahko ustanovijo sreske izpostave. Ker je bil kranjski srez med večjimi, je predsednik ministrskega sveta in minister za notranje posle z naredbo z dne 7. junija 1927 odredil, »... da se ustanovi v mestu Škofji Loki, srez Kranj, sreska ekspozitura in da spadajo v njeno področje vse občine škofjeloškega sodnega okraja ... Nova sreska ekspozitura naj prične poslovati 1. julija 1927 ...«. V pristojnosti sreza Kranj oziroma sreskega poglavarja Kranj so ostale vse pomembnejše državne naloge (npr. vojaške zadeve, volitve, okrajni oziroma sreski obračun, kmetijsko področje in gozdarskotehnični posli, zadeve s področja narodnega zdravja in posli s področja ministrstva za prosveto). Relativno samostojno področje delovanja v sreski ekspozituri Škofja Loka sta imela le veterinar in podšumar.⁷⁹

Posledica mednarodne, parlamentarne in strankarske krize v kraljevini je bila ta, da je kralj Aleksander I. Karađorđević⁸⁰ 6. januarja 1929 sprejel, zakon, po katerem je »... kralj nositelj vse oblasti v državi ... izdaja in proglašja zakone, postavlja uradnike ...«. S tem je razpustil državni parlament in ukinil vidovdansko ustavo.⁸¹ Začelo se je obdobje šestojanuarske diktature, ko je kralj s številnimi sistemskimi zakoni utrjeval svojo oblast. Z Zakonom o notranji upravi z dne 19. junija 1929 se je med drugim spremenil tudi naziv sreskega poglavarja v sreskega načelnika. Sreske načelnike so po predlogih ministrstva za notranje zadeve postavljali s kraljevimi ukazi. Pomembne novosti je prinesel tudi zakon, ki ga je kralj razglasil 3. oktobra 1929. Dosedanja Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev se je preimenovala v Kraljevino Jugoslavijo. Z istim zakonom so v kraljevini kot upravno-teritorialne enote odpravili 33 oblasti in ustanovili 9 banovin. Dotedanji ljubljanska in mariborska oblast sta se združili v Dravsko banovino s sedežem v Ljubljani.⁸² Januarja in februarja 1929 sta bila sprejeta tudi dva občinska zakona. Prvi z dne 6. januarja je razrešil vse dotedanje občinske uprave v državi, namesto njih so morali veliki župani oblasti postaviti nove občinske uprave. Za komasaci-

79 Stiplovšek, Državna ureditev na jugoslovanskem ozemlju Slovenije 1918–1929, str. 26; Žontar, Splošna okrajna uprava v Sloveniji v letih 1918–1941, str. 136–137; Razglas o sreski ekspozituri v Škofji Loki, št. 69-305/1927.

80 Aleksander Karađorđević se je rodil leta 1888, med leti 1909 in 1921 je bil regent (namestnik očeta kralja Petra I.), od očetove smrti leta 1921 pa do smrti v atentatu v Marseillu 1934 pa kot Aleksander I. kralj Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, od leta 1929 dalje kralj Kraljevine Jugoslavije. *Leksikon Cankarjeve založbe*, geslo Aleksander I. Karadjordjević, str. 19; *Enciklopedija Slovenije* 4, geslo: Karađorđević, str. 406–407.

81 Zakon o kraljevi oblasti in vrhovni državni upravi, št. 4–3/1929.

82 Zakon o notranji upravi, št. 76–313/1929. Zakon o nazivu in razdelitvi kraljevine na upravna območja, št. 100–399/1929; Stiplovšek, Državna ureditev na jugoslovanskem ozemlju 1929–1941, str. 40–46; Žontar, Splošna okrajna uprava v Sloveniji v letih 1918–1941, str. 137–138.

jo, združitev občin, ki so jo izvajali v naslednjih letih, je pomemben zakon z dne 12. februarja, ki je uzakonil možnost, da »... se spajajo občine, ustvarjajo nove občine z razgrupiranjem, izločajo poedini kraji iz ene občine in dodajajo drugi ... odreja nazivi in sedeži občin ...«. Zelo pomembno je bilo tudi določilo, da se morajo vse zgoraj navedene spremembe razglašati v jugoslovanskih *Službenih novinah* oziroma v uradnih listih banovin.⁸³ Priprave na občinske spremembe so se na podlagi sklepa ministrskega sveta začele decembra 1930. Nekaj občinskih sprememb se je tudi v Dravski banovini dogodilo že leta 1931, vendar niso zadevale loškega območja.⁸⁴

Zaradi zastarele zakonodaje o občinah, ki je za štajerski del Dravske banovine veljala še iz leta 1864, za območje nekdanje dežele Kranjske, ki je tudi bila sestavni del Dravske banovine, pa iz leta 1866 in velikega števila po obsegu in prebivalstvu premajhnih in zato negospodarnih občin,⁸⁵ je kralj Aleksander I. na osnovi 84. člena vsiljene oziroma oktroirane ustave z dne 3. septembra 1931, po sklepu narodne skupščine in senata kraljevine, 14. marca 1933 razglasil Zakon o občinah. Postal je temeljna podlaga za preureditev, komasacijo dotedanjih občin. Občine so bile po določilu 1. člena zakona »... samoupravna telesa in pravne osebe po javnem in zasebnem pravu ...«. V naslednjih členih je bilo določeno, da so občine na svojih območjih naravne in gospodarske celote. Vsako zemljišče oziroma območje v državi je moralo biti vključeno v katero od občin. Praviloma je moralo na njihovih območjih živeti najmanj 3 000 prebivalcev. Le izjemoma, kjer »... to zahtevajo terenske razmere ali drugi povsem upravičeni razlogi smejo imeti občine ... tudi manj kot 3.000 prebivalcev ...«. V okviru enega sreza so se občine smele združevati, se na novo ustanavljati in med seboj prerazporejati kraje. Vsaj formalno se je to smelo dogajati s privolitvijo večine volivcev zadevajajočih občin. Vse spremembe so se nazadnje formalizirale s kraljevim ukazom, ki je bil izdan na predlog ministra za notranje posle kraljevine. Odločbe so bile objavljene v uradnem glasilu kraljevine in tudi banovin, v katerih so se dogajale občinske spremembe. Zahteva po komasaciji je bila še posebej poudarjena v 138. členu zakona. Določen je bil tudi petnajstletni rok, da si v krajih sedežev občin pridobijo »... na primernem in dostojnem mestu zgradbo za občinsko upravo – občinski dom. Zgradba mora imeti prostore: za pisarno občinske uprave, za čakalnico, za seje občinskega odbora, kakor tudi za občinsko stražo in zapore

83 Zakon o izpremembi zakonov o občinah in oblastnih samoupravah, št. 5–13/1929; Zakon o izpremembah in dopolnitvah v zakonih o občinah, št. 21–80/1929.

84 Zakon o izpremembah in dopolnitvah zakona o nazivu in razdelitvi kraljevine na upravna območja, št. 53–339/1931; Uredba o izpremembah območij srezov in občin zbog spremenjenih banovinskih mej, št. 58–380/1931.

85 *Občine Dravske banovine. Pregled izprememb, izvršenih s komasacijo občin v letih 1933–1937*, uvod. Po zapisu v Kronološki pregled zadnjega desetletja je bilo leta 1933 v Dravski banovini 1069 občin. Kranjec, Kronološki pregled zadnjega desetletja, str. 100.

(ločeno za moške in ženske) ...».⁸⁶ Komascija (združevanje, zaokroževanje) občin je bila zaradi majhnih občin aktualna zlasti v Dravski banovini.⁸⁷ Prva in najobsežnejša je bila tudi zaradi bližajočih se občinskih volitev v banovini uzakonjena 8. septembra 1933. V sreski izpostavi Škofja Loka je bilo določenih naslednjih 9 občin, označenih tudi z zaporednimi številkami:

1. **občina Oselica/Oslica** (obsega območje dotedanje občine),

2. **občina Poljane** (združila je dotedanji občini Poljane in Javorje),

3. **občina Selca** (iz dotedanje občine so bile izločene katastrske občine Sveti Nikolaj, Sveti Križ, Studeno in Nemilje; prve tri katastrske občine so bile dodeljene k občini Železniki, katastrska občina Nemilje pa je bila vključena v občino Sveti Jošt v srezu Kranj),

4. **občina Sorica** (obsega območje dotedanje občine),

5. **občina Stara Loka** (obsega območje dotedanje občine),

6. **občina Škofja Loka** (obsega območje dotedanje občine),

7. **občina Trata** (obsega območje dotedanje občine),

8. **občina Zminec** (združila je dotedanji občini Zminec in Sora),

9. **občina Železniki** (k občini so bile priključene katastrske občine Sveti Nikolaj, Sveti Križ in Studeno iz dotedanje občine Selca).

Občina Žiri je ostala v okviru sresa Logatec.⁸⁸ S to uredbo se je število občin v Dravski banovini od 1 069 zmanjšalo na 377.

Uredba o združevanju občin, ki je dala podlago za izvedbo oktobrskih občinskih volitev, je med prebivalstvom povzročila kar precej razburjenja, zato je doživela spremembe že spomladi leta 1934, ko so občinam določili tudi njihove sedeže. S spremembo uredbe z dne 17. marca 1934 je bila v sreski izpostavi Škofja Loka ponovno ustanovljena **občina Javorje**, ki je bila pol leta prej vključena v

Žig Občine Škofja Loka s podpisom župana (zgoraj) in žig sreske izpostave v Škofji Loki, ki je delovala med letoma 1927 in 1936, ko je Škofja Loka postala samostojni srez (spodaj). (hrani: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki)

86 Zakon o občinah, št. 35-229/1933; Stiplovšek: Državna ureditev na jugoslovanskem ozemlju Slovenije 1929 - 1941, str. 46-48.

87 Žontar, Občine na kranjskem območju do leta 1941, str. 212.

88 Uredba o spojitvi občin v Dravski banovini, št. 73-469/1933.

občino Poljane. Tako je poslej v sreski izpostavi Škofja Loka delovalo 10 občin. Sedeži občin pa so bili določeni takole:

1. **občina Oselica/Oslica**, sedež Trebija (v *Krajevnem leksikonu Dravske banovine* so kot sedež navedene Fužine),
2. **občina Poljane**, sedež Poljane,
3. **občina Selca**, sedež Selca,
4. **občina Sorica**, sedež Sorica,
5. **občina Stara Loka**, sedež Stara Loka (v *Krajevnem leksikonu Dravske banovine* je kot sedež naveden Stari dvor),
6. **občina Škofja Loka**, sedež Škofja Loka,
7. **občina Trata**, sedež Gorenja vas,
8. **občina Zminec**, sedež Puštal,
9. **občina Železniki**, sedež Železniki,
10. **občina Javorje**, sedež Javorje.⁸⁹

Na sreski/okrajni ravni (v naslednjih letih so izraz srez postopno zamenjali z izrazom okraj) je bilo pomembno leto 1936. Minister za notranje posle v Beogradu je 22. julija z veljavnostjo od 15. avgusta podpisal uredbo o ukinitvi izpostave kranjskega sreza v Škofji Loki in ustanovitvi novega sreza Škofja Loka, ki je obsegal območja vseh zgornjih desetih loških občin.⁹⁰ Leta 1936 ali 1937 je bila v srez Škofja Loka iz sreza Ljubljana okolica vključena občina Črni Vrh, ki je bila 13. februarja ustanovljena iz nekaterih krajev občine Polhov Gradec (Črni Vrh, Smolnik, Selo, Setnica, del kraja Setnik in del kraja Planina) s sedežem na Črnem Vrh.⁹¹ Kdaj je bila občina Črni Vrh vključena v srez Škofja Loka ni popolnoma jasno. Po zabeležki v publikaciji *Občine Dravske banovine* naj bi to uredil predpis, objavljen v *Službenem listu kraljevske banske uprave Dravske banovine* št. 88/1936, ki je izšel 31. oktobra 1936. A v njem ni nobenega predpisa, ki bi se nanašal na občino Črni Vrh. V *Krajevnem leksikonu Dravske banovine* je opomba, da je bila občina Črni Vrh »... od nov. 1936 priključena škofjeloškemu srezu.« V popravku uredbe o ustanovitvi občine Črni vrh, ki je bil objavljen v *Službenem listu* št. 21 z dne 13. marca 1937, ni navedeno, v katerem srezu se občina nahaja. Zelo verjetno se je vključitev v srez Škofja Loka zgodil aprila ali maja 1937, ko v *Službenem listu* št. 46/1937 zasledimo predpis Kraljevske banske uprave Dravske banovine z dne 14. maja 1937 o pobiranju proračunskih dajatev v občini »... Črni vrh v srezu škofjeloškem ...«.⁹²

89 Uredba s katero se izpreminja in dopolnjuje uredba o spojitvi občin v Dravski banovini z dne 8. septembra 1933 ter določajo občinam v Dravski banovini sedeži, št. 29–235/1934; *Krajevni leksikon Dravske banovine*, str. 571–588.

90 Uredba o ustanovitvi novega sreza škofjeloškega in ukinitvi sreza metliškega v Dravski banovini, št. 63–489/1936.

91 Uredba o ustanovitvi občine Črni vrh, srez ljubljanski, št. 21–137/1936, popravek, št. 21–142/1937.

92 *Občine Dravske banovine. Pregled izprememb, izvršenih s komasacijo občin v letih 1933–*

Komasacija je bila zaključena 1. septembra 1937, ko so med drugim izpeljali še majhno spremembo v srezu Škofja Loka. Iz občin Oselica je bilo izločeno 8 hiš kraja Davča, ki so jih priključili k občini Sorica.⁹³ Kot pa je zapisano v *Krajevnem leksikonu Dravske banovine*, v zapisu o srezu Škofja Loka, bi bilo primerno, da bi se v novi srez Škofja Loka ponovno vključila občina Žiri, ki je bila leta 1918 priključena v srez Logatec. Tedaj so menili, da bi bila srez Kranj in njen sodni okraj Škofja Loka z vključenim žirovskim območjem prevelika.⁹⁴

Zadnje stanje občin pred začetkom 2. svetovne vojne je navedeno v *Splošnem pregledu Dravske banovine* iz leta 1939. V okraju Škofja Loka, ki je obsegal nekaj manj kot 51 000 hektarjev, je bilo 55 katastrskih občin in 176 krajev, v 11 občinah pa je, po podatkih ljudskega štetja iz leta 1931, prebivalo nekaj manj kot 23 760 prebivalcev, in sicer:

1. občina Črni Vrh, 1 029 prebivalcev, *katastrska občina Črni Vrh* (kraji: Črni Vrh, Planina, Setnik in Smolnik), *katastrska občina Selo* (kraja Selo, Setnica),

2. občina Javorje, 996 prebivalcev, *katastrska občina Dolenčice* (kraji: Dolenčice, Javorje in Murave), *katastrska občina Gorenja Ravan* (kraji: Dolenja Ravan, Dolenja Žetina, Gorenja Ravan, Gorenja Žetina, Jazbine, Jelovica in Malenski Vrh), *katastrska občina Podvrh* (kraji: Četena Ravan, Jarčje Brdo, Krivo Brdo, Mlaka, Podvrh in Zapreval),

3. občina Oselica/Oslica, (sedež ponovno Trebija), 2 069 prebivalcev, *katastrska občina Koprivnik* (kraja Koprivnik in Mrzli Vrh), *katastrska občina Laniše* (kraji: Laniše, Nova Oselica/Nova Oslica in Sovodenj), *katastrska občina Leskovica/del* (kraji: Debeni, Kopačnica, Leskovica in Studor), *katastrska občina Podjelovo Brdo* (kraj Podjelovo Brdo), *katastrska občina Stara Oselica/Stara Oslica* (kraja Hobovše in Stara Oselica/Stara Oslica) in *katastrska občina Trebija* (kraji: Fužine, Kladje, Podgora in Trebija),

4. občina Poljane, 1 887 prebivalcev, *katastrska občina Dobje* (kraji: Dobje, Hotavlj, Kremenik, Poljane, Predmost in Vinharje), *katastrska občina Dolenje Brdo* (kraji: Dolenje Brdo, Gorenje Brdo, Srednja vas in Žabja vas), *katastrska občina Kovski Vrh* (kraja Bukov Vrh in Kovski Vrh), *katastrska občina Podobeno* (kraji: Delnice, Gabrška Gora, Lom, Lovsko Brdo, Podobeno, Volča in Zakobiljek) in *katastrska občina Visoko* (kraji: Log, Smoldno in Visoko),

1937, str. 53; *Krajevni leksikon Dravske banovine*, str. 338. (V leksikonu je občina Črni Vrh še vedno opisana v okviru sreza Ljubljana okolica, na skici za srez Škofja Loka pa je že vrisana v loškem srezu.) Občina Črni vrh v srezu škofjeloškem pobira v proračunskem letu 1937/1938 nastopne občinske davščine, št. 46/1937, str. 522.

93 Ukaz o spojitvah, razdružitvah in pregrupacijah občin in o spremembah imena in sedeža občin v območju Dravske banovine, št. 83–531/1937.

94 *Krajevni leksikon Dravske banovine*, poglavje Srez Škofja Loka, str. 571–588; Stiplovšek, Državna ureditev na jugoslovanskem ozemlju 1929–1941, str. 48; Žontar, Splošna okrajna uprava v Sloveniji v letih 1918–1941, str. 138.

Zali Log je v stari Jugoslaviji spadal v občino Sorica in je bil zadnji večji kraj na poti do jugoslovansko-italijanske meje. (hrani: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki)

5. občina Selca, 2 828 prebivalcev, *katastrska občina Bukovica* (kraji: Bukovica, Knape in Ševlje), *katastrska občina Dolenja vas* (kraja Dolenja vas in Golica), *katastrska občina Dražgoše* (kraj Dražgoše), *katastrska občina Kališe* (kraja Kališe in Lajše), *katastrska občina Selca* (kraj Selca nad Škofja Loko), *katastrska občina Sveti Klemen* (Bukovščica, Pozirno, Strmica, Topolje in Zabrekve), *katastrska občina Sveti Lenart* (kraji: Rovt, Stirpnik in Sveti Lenart) in *katastrska občina Zgornja Luša/Zgornja Ljuša* (kraji: Praprotno, Spodnja Luša/Spodnja Ljuša, Sveti Tomaž in Zgornja Luša/Zgornja Ljuša),

6. občina Sorica, 1 794 prebivalcev, *katastrska občina Danje* (kraji: Ravne, Spodnje Danje, Torka, Zabrdno in Zgornje Danje), *katastrska občina Davča* (kraja Davča in Podporezen), *katastrska občina Leskovica/del* (kraj Leskovška Davča), *katastrska občina Sorica* (kraja Spodnja Sorica in Zgornja Sorica) in *katastrska občina Zali Log* (kraji: Osojnik, Potok, Zala in Zali Log),

7. občina Stara Loka, 4 109 prebivalcev, *katastrska občina Dorfarje* (kraji: Dorfarje, Forme, Sveti Duh in Planica), *katastrska občina Godešič* (kraj Godešič), *katastrska občina Pevno* (kraji: Crngrob, Moškrin in Pevno), *katastrska občina Reteče* (kraja Gorenja vas in Reteče), *katastrska občina Stara Loka* (kraji: Binkelj, Papirnica, Stara Loka, Trnje, Vešter in Virlog), *katastrska občina Stari Dvor* (kraji: Grenc, Stari Dvor in Virmashe), *katastrska občina Suha* (kraji: Lipica, Suha in Trata) in *katastrska občina Žabnica* (kraja Šutna in Žabnica),

8. občina Škofja Loka, 2 399 prebivalcev, *katastrska občina Škofja Loka* (kraji: Podpulfrca, Škofja Loka in Vincarje),

9. občina Trata, 2 333 prebivalcev, *katastrska občina Dolenja Dobrava* (kraji: Bačne, Dolenja Dobrava, Gorenja Dobrava, Todraž in Žirovski Vrh Svetega Urbana), *katastrska občina Gorenja vas* (kraji: Gorenja vas, Sestranska vas, Trata in Žirovski Vrh Svetega Antona), *katastrska občina Hotavlje* (kraji: Čabrače, Hlavče Njive, Hotavlje, Srednje Brdo, Suša in Volaka) in *katastrska občina Lučine* (kraji: Brebovnica, Dolge njive, Goli Vrh, Lučine, Prelesje in Zadobje),

10. občina Zminec, 2 126 prebivalcev, *katastrska občina Draga* (kraji: Draga, Gosteče in Pungert), *katastrska občina Puštal* (kraja Hosta in Puštal), *katastrska občina Sopotnica* (kraji: Breznica, Gabrovo, Sopotnica in Sveti Florjan), *katastrska občina Sora* (kraja Dol in Sora), *katastrska občina Staniše* (kraji: Log, Staniše in Valterski Vrh), *katastrska občina Sveta Barbara* (kraj Sveta Barbara), *katastrska občina Sveti Ožbolt* (kraji: Svetega Petra Hrib, Sveti Andrej in Sveti Ožbolt) in *katastrska občina Zminec* (kraji: Bodovlje, Brode, Gabrk in Zminec),

11. občina Železniki, 2 193 prebivalcev, *katastrska občina Studeno* (kraji: Češnjica, Rudno in Studeno), *katastrska občina Sveti Križ* (kraja Podlonk in Škovine), *katastrska občina Sveti Nikolaj* (kraja Martinj Vrh in Ostri Vrh) in *katastrska občina Železniki* (kraj Železniki).⁹⁵

Pregled števila prebivalcev po občinah v okraju Škofja Loka pokaže, da razen občine Stara Loka s dobrimi 4 100 prebivalci nobena ni izpolnjevala osnovnega pogoja zakona o občinah, torej najmanj 3 000 prebivalcev za ustanovitev občine. Upoštevali so izjemne pogoje, zlasti težke geografske razmere.

Nemška okupacija 1941–1945

V prvih mesecih nemške okupacije je Franz Kutschera,⁹⁶ šef civilne uprave za zasedbeno ozemlje Koroške in Kranjske s sedežem na Bledu, sprejel nekaj odredb o razdelitvi uprave na zasedbenem ozemlju. Prva odredba je bila sprejeta 25. julija, v veljavo je stopila 1. avgusta 1941. Odpravljeni so bili dotedanji okraji (srezi), zamenjala so jih tri geografsko nekoliko večja deželna okrožja (der Landeskreis) Radovljica, Kamnik in Kranj. V deželno okrožje Kranj (Der Landeskreis Krainburg) je bilo povezanih 27 dotedanjih občin iz odpravljenih okrajev Kranj (občine s tržiškega območja, razen občina Križe, so vključili v deželno okrožje Radovljica) in med njimi tudi 11 občin odpravljenega okraja Škofja Loka. Vse so poimenovali z nemškimi imeni: **Javorje/Afriach, Stara Loka/Altack, Škofja Loka/Laak an der Zaier, Železniki/Eisnern/, Oselica/Osslitz, Poljane/Pölland, Selca/Selzach, Zminec/Sminz, Črni Vrh/Schwarzenberg, Trata/Tratten/ in Sorica/Zarz.** V deželno okrožje Kranj, in s

⁹⁵ *Splošni pregled Dravske banovine*, str. 180–183.

⁹⁶ Franz Kutschera (1904–1944), SS brigadni general, od 14. aprila do 16. decembra 1941 šef civilne uprave za zasedeno ozemlje Koroške in Kranjske (Gorenjske in Mežiške doline), s sedežem na Bledu; *Enciklopedija Slovenije* 6, geslo Franz Kutschera, str. 83.

tem med občine loškega območja, je bila vključena tudi občina **Žiri/Sairach**. Dotedanje sreske oziroma okrajne načelnike so zamenjali s strani šefa civilne uprave nastavljeni politični komisarji.⁹⁷

Z dnem objave v okupacijskem uradnem listu, 20. oktobra 1941, je stopila v veljavo odredba, ki je bila sprejeta 24. septembra. Natančneje je določala meje med deželnimi okrožji, odpravljenih in ustanovljenih pa je bilo tudi nekaj občin. **Na loškem območju je bila na novo ustanovljena občina Žabnica/Safnitz**, v katero so vključili kraje katastrskih občin Dorfarje/Dörfern, Križna Gora/Kreuzberg, Pevno/Pewen in Žabnica/Safnitz, iz tedaj **odpravljenе občine Stara Loka/Alt lak**, in katastrsko občino Bitnje/Feichting, iz prav tako odpravljenе občine Stražišče/Wart iz nekdanjega kranjskega okraja. **Odpravljenа je bila tudi občina Zminec/Sminz**, njene katastrske občine pa so bile vključene v **novoustanovljeno občino oziroma mestno občino Škofja Loka/Laak an der Zaier**, razen katastrske občine Sora/Zaier, ki je bila priključena k občini Medvode/Zwischenwässern. V mestno občino oziroma občino Škofja Loka/Laak an der Zaier so priključili še katastrske občine Stara Loka/Alt lac, Godešič/Godeschitz, Reteče/Retetsche/Ratendorf/, Stari dvor in Suha/Zauchen od odpravljenе občine Stara Loka/Alt lak.⁹⁸

Pregledno stanje občin po obeh upravno-teritorialnih reformah v letu 1941, opisano s katastrskimi občinami in njihovimi kraji za vsa tri gorenjska deželna okrožja, je podano v nemški knjižici iz leta 1942. Natančno je povzeto stanje iz *Splošnega pregleda Dravske banovine* iz leta 1939, le da so krajevna imena navedena v nemškem in slovenskem jeziku. Tako pri **občinah Črni Vrh, Javorje, Oselica, Poljane, Selca, Sorica, Trata in Železniki** ni nobenih sprememb, na novo pa je opredeljena **prenovljena in povečana mestna občina oziroma občina Škofja Loka, novoustanovljena občina Žabnica in h kranjskemu okrožju pridružena občina Žiri**.

Prenovljena in povečana **mestna občina oziroma občina Škofja Loka** (po podatkih o popisu prebivalstva iz leta 1931, ki so jih uporabili v nemški knjižici iz leta 1942) je imela po novem 6 978 prebivalcev. V njej so naslednje katastrske občine in njim pripadajoči kraji: *katastrska občina Stara Loka* (kraji: Stara Loka, Papirnica, Trnje, Virlog, Vešter in Binkelj), *katastrska občina Puštal* (kraja Hosta in Puštal), *katastrska občina Draga* (kraji: Draga, Gosteče in Pungert), *katastrska občina Godešič* (kraj Godešič), *katastrska občina Škofja Loka* (kraji: Škofja Loka, Podpulfrca, in Vincarje), *katastrska občina Reteče* (kraja Gorenja vas in Reteče), *katastrska občina Sveta Barbara* (kraj Sveta Barbara), *katastrska občina Sveti Ožbolt* (kraji: Sveti Andrej, Sveti Ožbolt in Svetega Petra Hrib), *katastrska občina Sopotnica* (kraji: Breznica, Gabrovo, Sveti Florjan in Sopotnica),

97 Verordnung vom 25. Juli 1941 über die Verwaltungsgliederung in den besetzten Gebieten, št. 19–71/1941.

98 Dritte Verordnung des Chefs der Zivilverwaltung vom 15. September 1941 über die Verwaltungsgliederung in den besetzten Gebieten, št. 26–112/1941.

Landkreis Krainburg			
Nr.	Antlicher deutscher Name	Antlicher Name 1910	Name unter Jugoslawien
Einwohner 1931			

7. Gemeinde Krainburg

8021

1	Huje	Huje	201
2	Klanz *	Klanec	378
3	Krainburg	Kranj	4191
4	Primskau	Primskovo	822
	Gorenje	Gorenje	39
	Primskau	Primskovo	723
5	Rupa	Rupa	186
6	Stertschen *)	Stružovo	178
7	Wart	Strašiče *	1703
	Sankt Mar- gareth	Šmarjnska gora	499
	Strašichische *	Strazišče	1344
8	Zirtschitz	Čičče	312

8. Gemeinde Laak a. d. Zaier

6978

1	Altlack	Altlack	Stara Loka	960
	Allack	Allack	Stara Loka	451
	Papernica	Papernica		48
	Terne	Tenje		88
	Werlach	Virlog		83
	Westert	Vešter		172
	Winkel	Binkej		118
2	Burgstall	Paštal		415
	Bergstall	Paštal		377
	Hosta	Hosta		38
3	Draga	Draga		227
	Draga	Draga		88
	Goslede	Goslede		68
	Pungert	Pungert		71
4	Godeschitz	Godeliš		351
5	Laak a. d. Zaier	Škofja Loka		2399
	Bischofack	Škofja Loka		2393
	Podpulvera	Podpulvera		39
	Weinzerl	Vincarje		57

Landkreis Krainburg			
Nr.	Antlicher deutscher Name	Antlicher Name 1910	Name unter Jugoslawien
Einwohner 1931			

6	Ratendorf	Retele	Retele	387
	Oberdorf	Oberdorf	Gorenja vas	177
	Ratendorf	Retele	Retele	210
7	Sankt Barbara	Sveta Barbara		134
8	Sankt Oswald	Sveti Oibolt		256
	Sankt Andrej	Sveti Andrej		78
	Sankt Oswald	Sveti Oibolt		137
	Sankt Peter	Svetoga Petra		41
	im Gebirge	hrib		41
9	Sapotnica	Sopotnica		270
	Bremica	Bremica		195
	Gabrea	Gabrovo		35
	Sankt Florian	Sveti Florijan		38
	Sapotnica	Sopotnica		92
10	Sminz	Sminz	Zminec	362
	Gabrk	Gabrk		56
	Sminz	Sminz	Zminec	141
	Wodolje *	Wodolje		90
	Wrodech	Brode		75
11	Stanišche *	Staniše		185
	Loy	Loy		127
	Stanišche *	Staniše		34
	Valterski vrh	Valterski vrh		24
12	Staridwor *	Stari Dvor		569
	Ernen	Virmaše		250
	Staridwor *	Stari Dvor		242
	Grence	Grence		77
13	Zauchen	Suha		473
	Lipica	Lipica		48
	Trata	Trata		79
	Zauchen	Suha		346

9. Gemeinde Mautschitz

1323

1	Breg	Breg		157
2	Drulouk	Drulovka		287
	Drulouk	Drulovka		187
	Orehek	Orehek		199
3	Jama	Jama		167

1) Auch Struž

*) Auch Stružovo

Nemška okupacija leta 1941 ni povzročila le preimenovanja občin, ampak je nekatere tudi ukinila.

V neposredni bližini Škofje Loke sta bili ukinjeni občini Stara Loka in Zminec.

(hrani: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki)

katastrska občina Zminec (kraji: Gabrk, Zminec, Bodovlje in Brode), *katastrska občina Staniše* (kraji: Log, Staniše in Valterski Vrh), *katastrska občina Stari Dvor* (kraji: Virmaše, Stari Dvor in Grence) ter *katastrska občina Suha* (kraji: Lipica, Trata, Suha).

Nova **občina Žabnica**, 2 339 prebivalcev po popisu iz leta 1931, je obsegala naslednje katastrske občine in njim pripadajoče kraje: *katastrsko občino Dorfarje* (kraji: Dorfarje, Forme in Sveti Duh), *katastrsko občino Bitnje* (kraja Srednje Bitnje in Zgornje Bitnje), *katastrsko občino Križna Gora* (kraji: Čepulje, Križna Gora, Lavtarski Vrh in Planica), *katastrsko občino Pevno* (kraji: Crngrob, Moškrin in Pevno) ter *katastrsko občino Žabnica* (kraja Žabnica in Šutna).

V deželno okrožje Kranj priključena **občina Žiri**, 3 222 prebivalcev, po popisu iz leta 1931, je obsegala naslednje katastrske občine in njim pripadajoče kraje: *katastrsko občino Dobračeva* (kraji: Dobračeva, Selo, Stara vas in Zabrežnik), *katastrsko občino Javorjev Dol* (kraj Javorjev Dol), *katastrsko občino Ledinica* (kraja: Jarčja Dolina in Ledinica), *katastrsko občino Opale* (kraja Izgorje in Opale), *katastrsko občino Žiri* (kraji: Goropeke, Brekovice in Žiri), *katastrsko občino Žirovski Vrh* (kraji: Nova vas, Račeva in Žirovski Vrh) ter *katastrsko občino Vrsnik* (kraji: Podklanec, Ravne in Sovra).⁹⁹

99 Gemeinde- und Ortschaftsverzeichnis, str. 3–17.

Nemška oblast je za leto 1944 izdala še eno knjižico o občinah in njihovih katastrskih oziroma davčnih občinah, a brez navedbe krajev, ki so tvorili katastrske občine. Navedene so le v nemškem jeziku. Na loškem območju je še vedno poslovalo 11 občin,¹⁰⁰ ki so se obdržale do konca 2. svetovne vojne.

VIRI IN LITERATURA:

Zakonodaja (urejeno po času nastanka):

Razglas c. k. krajniskiga poglavarstva od 8. Sušca 1850. Razdelitev krajnske dežele v deželne sôde, okrajne poglavarstva, kazne sôde, okrajne sôde, davkne vrade, katastrske srenje in seliša. V : *Deželni zakonik in vladni list za krajnsko kronovino* letnik 2, št. 4/92, v Ljubljani, 1850.

Razdelitev krajnske dežele. V: *Deželni vladni list za krajnsko vojvodino* letnik VI, št. 3–5, v Ljubljani, 1854.

Razpis c. k. krajnskiga deželnega poglavarja od 25. Septembra 1857, s katerim se abecedni spis sek seliš krajnske dežele razglaša. Abecedni spisec imen vseh seliš, grašin, gradov in gradičev v kranjski vojvodini, z ozirom na razdelitev dežele leta 1854. V: *Deželni vladni list za krajnsko vojvodino* letnik IX, št. 6–8, v Ljubljani, 1857.

Občinski red za Vojvodstvo Kranjsko. V: *Zakonik in ukazni list za vojvodstvo Kranjsko* št. 2–2, Ljubljana, 1866, str. 4–30.

Občinski volilni red za Vojvodstvo Kranjsko. V: *Zakonik in ukazni list za vojvodstvo Kranjsko*, št. 2–2, Ljubljana, 1866, str. 31–42.

Naredba Poverjenišstva za notranje zadeve. V: *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani* št. 2–11, Ljubljana : Delniška tiskarna, 1918.

Naredba Poverjenišstva za notranje zadeve. V: *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani* št. 3–34, Ljubljana : Delniška tiskarna, 1918.

Naredba Poverjenišstva za notranje zadeve. V: *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani* št. 14–140, Ljubljana : Delniška tiskarna, 1918.

Naredba Poverjenišstva za notranje zadeve, s katero se občina Žiri zopet prideluje Okrajnemu glavarstvu v Logatcu. V: *Uradni list Deželne vlade za Slovenijo* št. 40–104, Ljubljana : Delniška tiskarna, 1921.

Razglas o sreski ekspozituri v Škofji Loki. V: *Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti* št. 69–305, Ljubljana : Delniška tiskarna, 1927.

Zakon o kraljevi oblasti in o vrhovni državni upravi. V: *Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti* št. 4–3, Ljubljana : Delniška tiskarna, 1929.

Zakon o izpremembi zakonov o občinah in oblastnih samoupravah. V: *Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti* št. 5–13, Ljubljana : Delniška tiskarna, 1929.

Zakon o izpremembah in dopolnitvah v zakonih o občinah. V: *Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti* št. 21–80, Ljubljana : Delniška tiskarna, 1929.

Zakon o notranji upravi. V: *Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti* št. 76–313, Ljubljana : Delniška tiskarna, 1929.

100 Oberkraner Gemeindegeschäftskalender für das Rechnungsjahr 1944, str. 18–31.

- Zakon o nazivu in razdelitvi kraljevine na upravna območja. V: *Uradni list Dravske banovine* št. 100–399, Ljubljana : Delniška tiskarna, 1929.
- Zakon o izpremembah in dopolnitvah v zakonu o nazivu in razdelitvi kraljevine na upravna območja. V: *Službeni list kraljevske banske uprave Dravske banovine* letnik II, št. 53–339, Ljubljana : Kraljevska banska uprava Dravske banovine, 1931, str. 1119–1121.
- Uredba o izpremembah območja srezov in občin zbog izpremenjenih banovinskih mej. V: *Službeni list kraljevske banske uprave Dravske banovine* letnik II, št. 58–380, Ljubljana : Kraljevska banska uprava Dravske banovine, 1931, str. 1184–1185.
- Zakon o občinah. V: *Službeni list kraljevske banske uprave Dravske banovine* letnik IV, št. 35–229, Ljubljana : Kraljevska banska uprava Dravske banovine, 1933, str. 537–549.
- Uredba o spojitvi občin v Dravski banovini. V: *Službeni list kraljevske banske uprave Dravske banovine* letnik IV, št. 73–469, Ljubljana : Kraljevska banska uprava Dravske banovine, 1933, str. 877–894.
- Uredba, s katero se izpreminja in dopolnjuje uredba o spojitvi občin v Dravski banovini ter določajo občinam v Dravski banovini sedeži. V: *Službeni list kraljevske banske uprave Dravske banovine* letnik V, št. 29–235, Ljubljana : Kraljevska banska uprava Dravske banovine, 1934, str. 361–366.
- Uredba o ustanovitvi občine Črni vrh, srez ljubljanski. V: *Službeni list kraljevske banske uprave Dravske banovine* letnik VII, št. 21–137; popravek v: *Službeni list kraljeve banske uprave Dravske banovine*, letnik VIII, št. 21–144.
- Občina Črni vrh v srezu škofjeloškem pobira v proračunskem letu 1937/1938 nastopne občinske davščine. V: *Službeni list kraljevske banske uprave Dravske banovine* letnik VIII, št. 46, Ljubljana : Kraljevska banska uprava Dravske banovine, 1937, str. 522.
- Uredba o ustanovitvi novega sreza škofjeloškega in ukinitvi sreza metliškega v Dravski banovini. V: *Službeni list kraljevske banske uprave Dravske banovine* letnik VII., št. 63–489, Ljubljana : Kraljevska banska uprava Dravske banovine, 1936, str. 629.
- Ukaz o spojitvah, razdružitvah in pregrupacijah občin in spremembah imena in sedeža občin v območju Dravske banovine. V: *Službeni list kraljevske banske uprave Dravske banovine* letnik VIII, št. 83–531, Ljubljana : Kraljevska banska uprava Dravske banovine, 1937, str. 789–792.
- Verordnung vom 25. Juli 1941 über die Verwaltungsgliederung in den besetzten Gebieten [Odredba o razvrstitvi uprave na zasedenem ozemlju]. V: *Verordnungs- und Amtsblatt des Chefs der Zivilverwaltung in den besetzten Gebieten Kärntens und Krains* št. 19–71, Veldes, am 1. August 1941, str. 197–198.
- Dritte Verordnung über die Verwaltungsgliederung in den besetzten Gebieten. V: *Verordnungs- und Amtsblatt des Chefs der Zivilverwaltung in den besetzten Gebieten Kärntens und Krains* št. 26–112, Veldes, am 20. Oktober 1941, str. 289–290.
- Telegraphe officiel* (11. 12. 1811), št. 99; (14. 12. 1811), št. 100; (18.12.1811), št. 101; (21. 12. 1811), št. 102; (25. 12. 1811), št. 103.

Enciklopedije, leksikoni, krajevni repertoriji:

Allgemeines Verzeichnis der Ortsgemeinden und Ortschaften Österreichs : nach den Ergebnissen der Volkszählung von 31. Dezember 1910. Wien : K. K. Statistischen Zentralkommission, 1915, 755 str.

Alphabetisches Verzeichnis der neugebildeten Ortsgemeinden im Kronlande Krain [brez kraja in datuma]. Knjižnica Narodnega muzeja Ljubljana.

DTV – Atlas zur Weltgeschichte : Band 1. München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 1964, 278 str.

Enciklopedija Slovenije 1. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1987, 421 str.

Enciklopedija Slovenije 2. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1988, 416 str.

Enciklopedija Slovenije 3. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1989, 416 str.

Enciklopedija Slovenije 4. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1990, 416 str.

Enciklopedija Slovenije 5. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1991, 416 str.

Enciklopedija Slovenije 6. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1992, 416 str.

Enciklopedija Slovenije 7. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1993, 416 str.

Enciklopedija Slovenije 8. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1994, 416 str.

Enciklopedija Slovenije 9. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1995, 416 str.

Enciklopedija Slovenije 10. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1996, 416 str.

Enciklopedija Slovenije 12. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1998, 416 str.

Enciklopedija Slovenije 13. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1999, 416 str.

Enciklopedija Slovenije 14. Ljubljana : Mladinska knjiga, 2000, 416 str.

Gemeinde- und Ortschaftsverzeichnis der an den Reichsgau Kärnten angegliederten befreiten Gebiete Oberkrains und Unterkärntens : nach der neuen Verwaltungseinteilung vom 25. Juli und der Zusatzverordnung vom 15. September 1941. Wien : Verlag der Publikationsstelle Wien, 1942, 58 str.

Krajevni leksikon Dravske banovine : Krajevni repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepinimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in tujskoprometnimi podatki vseh krajev Dravske banovine. Ljubljana : Uprava Krajevnega leksikona Dravske banovine, 1937, 715 str.

Leksikon Cankarjeve založbe. Ljubljana : Cankarjeva založba, 1984, 1080 str.

Leksikon občin kraljestev in dežel zastopanih v državnem zboru, izdelan po rezultatih popisa ljudstva dne 31. grudna 1900. VI. Kranjsko. Dunaj : C. Kr. Centralna statistična komisija, 1906, 234 str.

Občine Dravske banovine : pregled izprememb, izvršenih s komasacijo občin v letih 1933–1937. V Ljubljani : Županska zveza, 1937, 68 str.

Oberkrainer Gemeindegeschäftskalender für das Rechnungsjahr 1944. [Jesenice : Druckerei A. Blaschei in Assling], 1944, 63 str.

Orts-Repertorium des Herzogthums Krain : auf Grundlage der Volkszählung vom 31. Dezember 1869 bearbeitet von der k. k. statistischen Centralcommission = Imenik krajev vojvodine kranjske : sestavljen na podlagi ljudskega številskega popisa od 31. decembra l. 1869 po c. kr. statistični centralni komisiji. Laibach = Ljubljana : I. Kleinmayr & F. Bamberg, 1874, 140 str.

Special Orts Repertorien der im oesterreichischen Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder, herausgegeben, K. K. Statistischen Central-Commission. VI Krain. Wien : Alfred Hölder, 1884, 185 str.

Specialni repertorij krajev na Kranjskem, na novo predelan po rezultatih popisa ljudstva dne 31. decembra 1890. Dunaj : C. Kr. Centralna statistična komisija, 1894, 146 str.

Splošni pregled Dravske banovine : glavni statistični podatki, upravna, sodna in cerkvena razdelitev krajev po stanju 1. julija 1939 z dvema zemljevidoma. Ljubljana : Kraljevska banska uprava Dravske banovine, 1939, 256 str.

Monografije:

Blaznik, Pavle: *Škofja Loka in loško gospostvo : (973–1803).* Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1973, 560 str.

Miklavčič, Maks: *Predjožefinske župnije na Kranjskem v odnosu do politične uprave : inavguralna disertacija, ki jo je predložil Maks Miklavčič za dosego doktorske časti.* Ljubljana : [s. n.], 1945, 64 str.

Polec, Janko: *Kraljestvo Ilirija : prispevek k zgodovini razvoja javnega prava v slovenskih deželah.* Ljubljana : Zvezna tiskarna in knjigarna, 1925, 337 str.

Svetovna zgodovina od začetkov do danes. Ljubljana : Cankarjeva založba, 1976, 688 str.

Vilfan, Sergij: *Uvod v pravno zgodovino.* Ljubljana : Uradni list Republike Slovenije, 1991, 159 str.

Zgodovina Slovencev. Ljubljana : Cankarjeva založba, 1979, 964 str.

Žontar, Jože: *Struktura uprave in sodstva na Slovenskem : od srede 18. stoletja do leta 1848.* Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 1998, 265. str.

Žontar, Josip: *Zgodovina mesta Kranja.* Ljubljana : Muzejsko društvo za Slovenijo, 1939, 530 str.

Članki:

Benedik, Metod: Župnija Šmartin pri Kranju. V: *Stražiše pa Strašan : zbornik ob 1000. letnici prve pisne omembe naselja Stražišče pri Kranju*, Kranj : Gorenjski muzej, 2002, str. 31–48.

Kopač, Janez: Občina Sovodenj. V: *Moj kraj skozi čas : življenje pod Ermanovcem, Bevkovim vrhom in Sivko*, Sovodenj : Krajevna skupnost Sovodenj, 2007, str. 80–99.

Kopač, Janez: Območje Žabnice skozi upravni razvoj. V: *Na robu pojoče ravnine : zbornik vasi Žabnica, Bitnje, Šutna, Dorfarje [in] Forme*, Žabnica : Krajevna skupnost, 2011, str. 255–262.

Kopač, Janez: Stražišče skozi upravni razvoj. V: *Stražiše pa Strašan : zbornik ob 1000. letnici prve pisne omembe naselja Stražišče pri Kranju*, Kranj : Gorenjski muzej, 2002, str. 11–30.

Kranjec, Silvo: Kronološki pregled zadnjega desetletja. V: *Spominski zbornik Slovenije : ob dvajsetletnici Kraljevine Jugoslavije*, Ljubljana : Jubilej, 1939, str. 94–108.

Melik, Vasilij: Razvoj naselij kot numeracijskih enot na ozemlju kranjske občine. V: *Kranjski zbornik : 1980*, Kranj : Skupščina občine Kranj, 1980, str. 139–143.

Pivec, Melita: Kronološki pregled glavnih dogodkov. V: *Slovenci v desetletju 1918–1928 : Zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine*, Ljubljana : Leonova družba, 1928, str. 758 – 776.

Polec, Janko: Uvedba občin na Kranjskem l. 1849/1850. V: *Zgodovinski časopis*, letnik VI–VII, Kosov zbornik, Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1952–1953, str. 686–730.

- Polec, Janko: »Župan« in »občina« v novejšem slovenskem izrazoslovju. V: *Zgodovinski časopis*, letnik V, št. 1–4, Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1951, str. 222–234.
- Preinfalk, Miha: Rodbina Habsburžanov. V: *Franc Jožef*, Ljubljana : Cankarjeva založba, 2016, str. 9–25.
- Puchleitner, Seraphine: Die Territorialeinteilung der Illyrischen Provinz Krain unter französischer Verwaltung (1809 bis 1814). V: *Mitteilungen des Musealvereins für Krain*, letnik XV, zvezek 5–6, Ljubljana, Muselverein für Krain, 1902, str. 129–144.
- Ribnikar, Peter: Zemljiški kataster kot vir za zgodovino. V: *Zgodovinski časopis*, letnik 36, štev. 4, Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1982, str. 321–337.
- Stariha, Gorazd: Novoizvoljeni župani in njihove težave ob začetku občinske samouprave. V: *Melikov zbornik : Slovenci v zgodovini in njihovi srednjeevropski sosedje*, Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001, str. 511–528.
- Stiplovšek, Miroslav: Državna ureditev na jugoslovanskem ozemlju Slovenije 1918–1929. V: *Arhivi : glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije*, letnik XVIII, št. 1–2, Ljubljana : Arhivsko društvo Slovenije, 1995, str. 18–29.
- Stiplovšek, Miroslav: Državna ureditev na jugoslovanskem ozemlju Slovenije 1929–1941. V: *Arhivi : glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije*, letnik XIX, št. 1–2, Ljubljana : Arhivsko društvo Slovenije, 1996, str. 39–51.
- Štukl, France: Nadrihtarji in podrihtarji v občinah Škofja Loka in Stara Loka po letu 1814. V: *Loški razgledi* 36, Škofja Lok : Muzejsko društvo, 1989, str. 45–53.
- Šumrada, Janez: Prebivalstvo v slovenskih predelih Napoleonove Ilirije. V: *Zgodovinski časopis*, letnik 52, št. 1, Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1998, str. 51–72.
- Žontar, Jože: Načrt preureditve občin na Kranjskem v letih 1868 do 1888. V: *Grafenauerjev zbornik*, Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti : Znanstveno raziskovalni center SAZU : Filozofska fakulteta Ljubljana ; v Mariboru : Pedagoška akademija, 1996, str. 553–571.
- Žontar, Jože: Nastanek in razvoj upravnih okrajev na Slovenskem do leta 1849. V: *Zgodovinski časopis*, letnik 34, št. 1–2, Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1980, str. 119–155.
- Žontar, Jože: Občine na kranjskem območju do leta 1941. V: *Kranjski zbornik : 1990*, Kranj : Skupščina občine Kranj, 1990, str. 204–215.
- Žontar, Jože: Občinski red za Kranjsko leta 1866. V: *Zbornik ob devetdesetletnici Arhiva*, Ljubljana : Zgodovinski arhiv, 1988, str. 88–102 (Gradivo in razprave ; 8).
- Žontar, Jože: Razvoj uprave in sodstva na območju Kranja od srede 18. do srede 19. stoletja. V: *900 let Kranja : spominski zbornik*, Kranj : Občinski ljudski odbor, 1960, str. 200–213.
- Žontar, Jože: Splošna okrajna uprava v Sloveniji v letih 1918–1941. V: *Arhivi : glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije : Zbornik ob sedemdesetletnici Marije Oblak Čarni*, letnik 26, št. 1, Ljubljana : Arhivsko društvo Slovenije, 2003, str. 133–138.
- Žontar, Jože: Uvedba okrajne uprave na Kranjskem leta 1849. V: *Melikov zbornik : Slovenci v zgodovini in njihovi srednjeevropski sosedje*, Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001, str. 529–550.

Zusammenfassung

Ortsgemeinden im Gebiet der Grundherrschaft Lack bis zum Ende des 2. Weltkrieges

In der Donaumonarchie haben Kaiserin Maria Theresia und ihr Sohn Josef II. stufenweise in allen Bereichen des Staates die Zentralisation eingeführt. Beim Entstehen der Gemeinden, als niedrigste lokale Behördeneinheiten, hatten großen Einfluss finanzielle und militärische Staatsbedürfnisse. Der Grund für die Volkszählung in den siebziger Jahren des 18. Jh. war der Übergang vom Söldnerheer zur Musterung, besonders wichtig war die Zahl der Männer und ein regelmäßiger Finanzausschuss für den Staat. Um den regelmäßigen Zufluss der Musterung zu sichern, wurden Musterungsgemeinden gegründet, die geografisch in Bezirke mit ungefähr 50 nummerierten Häusern eingerahmt wurden. Sie wurden Zählabteilungen bzw. Konskriptionsgemeinden genannt, aus denen entwickelten sich Ortschaften. Für die Steuerfestsetzung und damit den regelmäßigen Finanzauffluss des Staates wurden größere Zählabteilungen in Katastralgemeinden verbunden, oftmals wurden mehrere kleinere Orte zusammengefügt. Die Katastralgemeinden auch Steuergemeinden genannt, haben sich im Laufe der Zeit nicht viel verändert, deswegen dienten sie als geografische Grundlage für die Gründung der Gemeinden. Zum ersten Mal wurden Gemeinden in der Grundherrschaft von Lack, die bildete sich durch die Zeit letztendlich im Jahr 1936 zum Bezirk Škofja Loka, in der Zeit der Illyrischen Provinz gegründet. Die französische Herrschaft bildete 9 relativ große Gemeinden, die auch Kommunen genannt wurden. Nach dem Abzug der Franzosen hat die monarchische Herrschaft in die Organisation der lokalen Gemeinden nicht eingegriffen. Die französischen Kommunen wurden in Hauptgemeinden und die Katastralgemeinden in Untergemeinden umbenannt. Einen neuen Anlauf hatte die Gemeindeverwaltung im März 1849, als der Kaiser das Interimsgesetz über die Gemeinden der Monarchie unterschrieb. Zuerst wurden im Jahr 1850 mit einer kaiserlichen Proklamation die Katastralgemeinden umgeordnet, es wurden Ortschaften dazu geschrieben, die eine Verbindung hatten, danach wurden auch in Krain die Katastralgemeinden in Bezirksgemeinden verbunden, deren Liste erst im Jahr 1854 verkündet worden ist, obwohl sie schon im Sommer 1850 bekannt war. Die örtlichen Gemeinden waren relativ klein und dem entsprechend unwirtschaftlich, es fehlte auch an gebildeten Gemeindevorstehern (viele waren Wirte und amtierten direkt im Wirtshaus) in den nächsten Jahrzehnten bis zum Ende des 1. Weltkriegs und dem Zerfall der Donaumonarchie, kann man zahlreichen Änderungen am Gemeindelevel folgen. Der Bezirk von Lack, der territorial unter Kranj und unter dem Gerichtsbezirk Loka stand, hatte zuerst 15 Ortsgemeinden, nach der neuen Gemeindegesetzgebung vom Jahr 1866, waren es nur noch 9, im Jahr 1900 wurde eine neue Gemeinde gegründet und es waren 10, am Ende der Donaumonarchie im Jahr 1913 waren es 13 Ortsgemeinden. In der Zeit nach dem 1. Weltkrieg galten, im Staat der Slowenen, Kroaten und Serben und später im Königreich der Serben, Kroaten und Slowenen und im Königreich Jugoslawien, bis zum Jahr 1933 die alten

Gemeindegeseetze des Donaureichs. In diesem Jahr trat ein neues jugoslawisches Gemeindegeseetz in Geltung, aufgrund dessen bis zum Jahr 1937 eine massive Zusammenlegung der Gemeinden stattgefunden hat, besonders in der Banschaft Drau, wo es viele kleine und uneffektive Gemeinden gab. Im Bezirk Škofja Loka, der im August 1936 gegründet wurde, waren nach der Zusammenlegung zuerst 9, danach 10 und schließlich 11 Gemeinden. Trotz allen Bemühungen konnte die Gemeinde Žiri dem Bezirk von Lack nicht zugeschrieben werden, weil sie immer, außer einer kurzen Zeit von einigen Monaten im Jahr 1918, zum Bezirk Logatec gehörte. In der Zeit des 2. Weltkrieges und der deutschen Okkupation wurden zuerst alle 11 Gemeinden umgenannt, sie bekamen deutsche Namen, im August 1941 wurde auch der Bereich der Gemeinde Žiri angeschlossen. Im Oktober 1941 haben die Besatzungsmächte einige Gemeinden abgeschafft und gründeten neue, zur Gemeinde Žabnica wurde die Katastralgemeinde Bitnje zugeschlossen und der ausgenommene Bereich der abgeschafften Gemeinde Sora wurde der Gemeinde Medvode zugeschlossen. Bis zum Ende des Krieges wirkten im Gebiet von Lack 11 Gemeinden.

Prispevek Janeza Kopača, magistra arhivskih znanosti (1948–2019) **Občine na območju Loškega gospostva do konca 2. svetovne vojne** je objavljen po njegovi smrti v lanskem letu. V *Loških razgledih* 62 je izšel že prispevek **Občina Škofja Loka, upravno-teritorialni razvoj po 2. svetovni vojni** in tako oba dva predstavljata celovit strokoven pregled zgodovinskega razvoja lokalnih samoupravnih in upravnih institucij na območju nekdanjega Loškega gospostva.

Zahvala

Zahvaljujemo se Juditi Šega, vodji Zgodovinskega arniva Ljubljana, Enota v Škofji Loki, za izbor slikovnega gradiva v članku.